

Energiebesparing in Nederlandse kantoren bij beursgenoteerde bedrijven

Pieterstraat 11
3512 JT Utrecht
T +31 (0) 30 234 00 31
info@vbdo.nl
www.vbdo.nl

Energiebesparing in Nederlandse kantoren bij beursgenoteerde bedrijven

VBDO: Jeroen Bakker
Jerome Remmers
Rudy Verstappen

In opdracht van:
Agentschap NL

November 2012

Disclaimer

VBDO is niet verantwoordelijk of wettelijk aansprakelijk voor incorrecte of misleidende informatie van gebruikte bronnen in dit rapport.

Inhoudsopgave

	Voorwoord	5
	Samenvatting	6
Hoofdstuk 1	Inleiding	9
Hoofdstuk 2	Achtergrond	10
2.1	Activiteitenbesluit	10
2.2	Rapportagemethoden	13
2.2.1	Jaarverslagen	13
2.2.2	Meerjaren Afspraken MJA3 en ETS	14
2.2.3	Energielabels	15
Hoofdstuk 3	Onderzoeksmethodologie	16
3.1	Onderzoeksdoel	16
3.2	Onderzoeksdoelgroep	16
3.3	Onderzoeksproces	18
3.4	Taken en verantwoordelijkheden	18
3.5	Score methodiek	18
Hoofdstuk 4	Resultaten Activiteitenbesluit	20
4.1	Rapportage over Activiteitenbesluit in jaarverslagen	20
4.2	Naleving Activiteitenbesluit	20
4.3	Conclusie	23
Hoofdstuk 5	Resultaten jaarverslagen en transparantie	25
5.1	Criteria voor transparante rapportage energie en CO ₂ -emissies	25
5.2	Rapportage energieverbruik en CO ₂ -emissies bij 71 bedrijven	29
5.3	Rapportage energiedoelstellingen	29
5.4	Externe verificatie	30
5.4.1	Global Reporting Initiative	31
5.4.2	Carbon Disclosure Project	31
5.4.3	Dow Jones Sustainability Index (DJSI) en SAM	32
5.5	Meerjaren Afspraken MJA3	33
5.6	ETS-rapportage	34
5.7	Conclusie	35
Hoofdstuk 6	Conclusies	37
6.1	Conclusies Activiteitenbesluit	37
6.2	Conclusies jaarverslagen en transparantie	39

1. Literatuurlijst
2. Gebruikte afkortingen
3. DGBC duurzaamheidsbenchmark
4. Duurzaamheidsmaatlatten
5. Energieneutrale kantoren
6. Energy Service Companies en Green Lease
7. Hoofdkantoren en energielabel
8. Terugverdientijd en netto contante waarde
9. Natuurlijke momenten en meerinvestering
10. CO₂-emissies van bedrijven volgens TruCost
11. Energie- en CO₂-reductiedoelen
- 12: Rapportage energiebeleid
- 13: Naleving Activiteitenbesluit van Wet milieubeheer (Wm)
- 14: Tabel genomen energiemaatregelen door bedrijven,
met terugverdientijd in jaren
- 15: Vragenlijst VBDO-enquête

Voorwoord

Dit is het eerste rapport van VBDO (Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling) waarin onderzoek wordt gedaan naar energiebesparing en de energierapportage van beursgenoteerde bedrijven in Nederland, met een specifieke focus op de kantoren in Nederland.

Het Activiteitenbesluit van de Wet milieubeheer verplicht om alle mogelijke energiebesparende maatregelen te treffen met een terugverdientijd van 5 jaar of minder. Maar gebeurt dit ook in de praktijk? Hoe rapporteren beursgenoteerde bedrijven over hun energieverbruik en kan dit transparanter, eenduidiger en volgens objectieve maatstaven? Jaar- en MVO-verslagen, MJA-rapportages, GRI, CDP, energielabels en andere meetmethoden worden nader beschouwd.

VBDO werkt aan de verduurzaming van de kapitaalmarkt. Een belangrijk middel om dit te bewerkstelligen is het vertegenwoordigen van aandeelhouders bij ruim 70 beursgenoteerde ondernemingen op het gebied van duurzame ontwikkeling. In 2012 stelde de VBDO op deze aandeelhoudersvergaderingen regelmatig ook vragen over CO₂-reductiedoelen en deelname aan het Carbon Disclosure Project. VBDO onderhoudt al 17 jaar actief de dialoog met beursgenoteerde ondernemingen om hen aan te zetten tot duurzaam ondernemen. Daarnaast is het de missie van VBDO om financiële instellingen aan te spreken op hun verantwoordelijkheid (en sleutelrol) voor het realiseren van een duurzame samenleving. De afgelopen jaren heeft VBDO een aantal benchmarks uitgevoerd die inzicht gaven in het duurzaam beleggingsbeleid van institutionele beleggers, zoals pensioenfondsen, verzekeraars en maatschappelijke instellingen. VBDO biedt particuliere en institutionele beleggers veel duurzaamheidsinformatie over bedrijven, onder andere via vbdo.nl en duurzaamtaandeel.nl.

Dit nieuwe rapport van VBDO is geen benchmark, maar laat wel zien welke bedrijven meer of minder ambities hebben voor energiebesparing en in de mate waarin dit wordt uitgevoerd en gerapporteerd. Het blijkt dat bedrijven verschillend omgaan met het nemen van energiebesparende maatregelen, maar ook met het rapporteren over energie en CO₂-emissies.

Uit onderzoek blijkt dat duurzame en energiezuinige kantoren een relatief hoge (huur)opbrengst hebben en relatief minder vaak leegstaan. Voor beleggers is dit dus een interessante optie. Energiezuinig vastgoed levert geld op. De bestaande installaties langslopen en kijken of ze doen wat ze moeten doen, levert bijvoorbeeld al een energiebesparing op van 10 tot 15 %. Energiezuinige verlichting kan leiden tot 30 tot 60 % besparing op elektriciteit. Aan de slag zou ik zeggen!

Sommige bedrijven, zoals Ballast Nedam, zijn - aangespoord door onze vragenlijst - begonnen met het inventariseren en uitvoeren van energiebesparingsopties. De seinen staan nu op groen voor energiebesparing in alle kantoren. Enkele bedrijven gaven eerlijk toe nog niet op de hoogte te zijn van wettelijke minimumeisen voor energiebesparing in gebouwen. Inmiddels is dit niet meer het geval!

Giuseppe van der Helm
Directeur VBDO

Samenvatting

Bedrijven zijn volgens de Wet Milieubeheer verplicht alle energiebesparende maatregelen te nemen die zich in 5 jaar of minder terugverdienen. Dit gebeurt echter in veel gevallen niet. Volgens AgentschapNL hebben bedrijven een jaarlijkse verliespost van € 563 miljoen per jaar omdat zij het technisch potentieel aan energiebesparende maatregelen met de bovengenoemde terugverdientijd niet benutten. Om dit verlies te voorkomen, is een investering nodig van € 1,67 miljard, ofwel gemiddeld € 200 miljoen per jaar tot medio 2020. Tegenover deze investering staat tot 2020 € 2,7 miljard aan besparingen.

Tegelijkertijd is er bij marktpartijen, waaronder beleggers, een groeiende behoefte aan transparantie in jaarverslagen over energieverbruik en CO₂-emissies van bedrijven. Daarom heeft AgentschapNL aan de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) opdracht gegeven tot een onderzoek met de volgende onderzoeksvragen:

1. Wordt in jaarrapportages melding gemaakt over het voldoen aan de energiemaatregelen uit het Activiteitenbesluit van de Wet milieubeheer?
2. In welke mate zijn deze wettelijk verplichte energiemaatregelen bekend bij bedrijven en in welke mate wordt hieraan voldaan?
3. Hoe transparant rapporteren bedrijven over energie en is dit onderling goed vergelijkbaar?

De VBDO verrichtte onderzoek door bestudering van de jaarverslagen van 71 beursgenoteerde bedrijven over energieverbruik en CO₂-emissies. De VBDO heeft bij 18 beursgenoteerde bedrijven door middel van een enquête aanvullend onderzoek gedaan naar het energieverbruik van Nederlandse kantoren en de bijbehorende rapportage. In totaal betrof het 666 kantoren met een oppervlak van 1,2 miljoen verhuurbaar vloeroppervlak in vierkante meters. Vijf andere bedrijven leverden ook informatie aan over de naleving van het Activiteitenbesluit, waardoor 23 bedrijven uitvoeriger werden onderzocht. Aan 42 bedrijven werd gevraagd of zij deel wilden nemen aan de enquête.

Uit de enquêtes blijkt dat in jaarverslagen nauwelijks melding wordt gemaakt van het toepassen van alle energiemaatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar of minder (het Activiteitenbesluit van de Wet milieubeheer). Slechts 1 bedrijf maakt hier vrij summier melding van. Zo'n 50% van de bedrijven geeft in de enquête aan dat zij bereid zijn in 2013 een passage in het duurzaamheidsverslag op te nemen over energiebesparingsmaatregelen met een terugverdientijd van 5 jaar of korter. Daarmee lijkt er draagvlak bij bedrijven te zijn voor een verplichte energieparagraaf in het jaarverslag waarin ook informatie over de naleving van het Activiteitenbesluit is opgenomen.

De wettelijke minimumeis om in kantoren energiebesparende maatregelen te nemen, die zich in 5 jaar of korter terugverdienen is inmiddels goed bekend bij 14 van de 18 bedrijven die de enquête invulden (78%). Dit betekent dat 22% van de bedrijven niet bekend was met de verplichte energiebesparingsmaatregelen.

De naleving van het Activiteitenbesluit door bedrijven is gemiddeld genomen minimaal, volgens eigen opgave. Uit het VBDO onderzoek blijkt dat 55% van de 18 onderzochte bedrijven alleen energiebesparende maatregelen neemt die zich in 3 jaar terugverdienen. Van de door VBDO onderzochte bedrijven stelt 41%, dat aan de wettelijke verplichtingen voor energiebesparing is voldaan. 27% van de bedrijven zegt bijna of deels aan de wet voldoen. 32% weet niet of dit het geval is. 22% van de bedrijven heeft naar aanleiding van een Inspectiebezoek een Plan van Aanpak energiebesparing opgesteld, of heeft een EEP (Energie Efficiency Plan voor het MJA3 covenant). In een geval leidde dit tot energiebesparingsmaatregelen die zonder het bezoek van de Inspectie niet genomen zouden zijn.

Van de 18 bedrijven is er een bedrijf dat aangeeft 14 concrete maatregelen te nemen in alle kantoren, die zich in 5 jaar of korter terugverdienen. Denk hierbij aan HR-ketels, hoogfrequente TL5 verlichting, LED- of spaarlampen, bewegingssensoren voor verlichting en weersafhankelijke CV-instellingen. De meeste bedrijven geven aan dat ze voor een deel van hun kantoren een aantal van de 14 maatregelen dat zich binnen 5 jaar terugverdient, hebben genomen of nog gaan nemen.

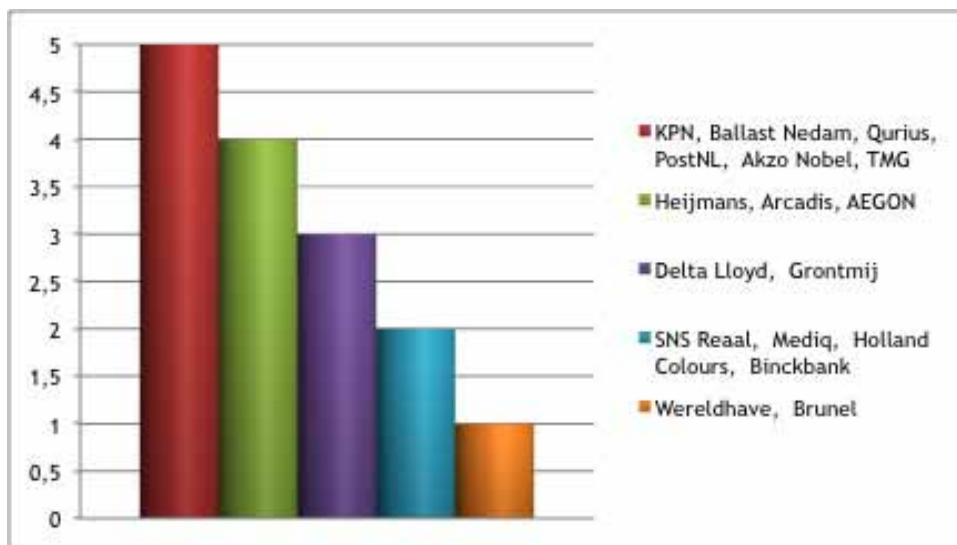
Rapportage

VBDO heeft 6 criteria opgesteld om te bepalen of bedrijven transparant rapporteren over energieverbruik en CO₂-emissies. Maar weinig bedrijven voldoen aan deze 6 criteria voor transparante rapportage. De zes criteria zijn:

1. publieke beschikbaarheid
2. volledigheid van informatie over doelen
3. eenvoudige rapportage over realisatie van het doel in 2011
4. directe en indirecte CO₂-emissies (scope 1 en 2)
5. externe verificatie en vergelijkbaarheid van informatie
6. informatie over het voldoen aan wettelijke eisen

Onderstaande figuur 1 geeft inzicht in de mate waarin bedrijven transparant rapporteren.

Figuur 1: Mate van transparantie in rapportages over energie- en CO₂-emissies

Alle bedrijven voldoen aan het eerste criterium openbaarheid (informatie in de jaarverslagen en op de bedrijfswebsite).

67% van de bedrijven voldoet aan het tweede criterium en vermelden een energie- of CO₂ reductiedoel met een jaartal en een referentiejaar. 4 bedrijven (22%) vermelden geen doelstelling op energiegebied.

56% van de bedrijven voldoet aan het derde criterium van een eenvoudig inzicht of het doel in 2011 gerealiseerd is.

44% van de bedrijven voldoet aan het vierde criterium over het vermelden van CO₂-emissies onderscheiden naar scope 1 (directe emissies), scope 2 (indirecte emissies via inkoop elektriciteit) en scope 3 (overige indirecte emissies). Sommige bedrijven kennen deze verschillen wel, omdat ze rapporteren via GRI-methodes, maar vermelden de scopes niet in hun jaarverslag.

83% van de bedrijven voldoet aan het vijfde criterium en rapporteert met geverifieerde cijfers over energie of CO₂-emissies (GRI). 45% van de bedrijven doet dit op basis van het Carbon Disclosure project. Aan het zesde criterium (vermelding maken van maatregelen die zich in 5 jaar of minder terugverdienen) voldoet een bedrijf.

Vergelijkbaarheid

De onderlinge vergelijkbaarheid van energie- en CO₂-reductiedoelen van beursgenoteerde bedrijven is niet altijd goed mogelijk. Het meest voorkomend is een CO₂-reductiedoel van een aantal procent in een bepaald jaar ten opzichte van een eerder jaar. Met name bij reductiedoelen in de vorm van efficiency verbetering, is de vergelijkbaarheid beperkter tussen bedrijven.

Externe verificatie

Van de 71 onderzochte bedrijven kent 51% een vorm van externe verificatie op basis van rapportages volgens de internationaal erkende richtlijnen voor duurzaamheidsrapportages van het Global Reporting Initiative (GRI), het Carbon Disclosure Project (CDP), de Dow Jones Sustainability Index (DJSI) of SAM. Bij 18 bedrijven die de uitgebreide VBDO enquête hebben ingevuld, ligt dit percentage aanzienlijk hoger: 83% rapporteert op basis van GRI.

1 Inleiding

De afgelopen jaren zijn er diverse studies verricht, waaruit blijkt dat de bekendheid bij bedrijven over de wettelijke verplichting om energiemaatregelen te nemen die zich binnen 5 jaar terugverdienen nog niet op het gewenste niveau is. Dit draagt ook niet bij aan een goede naleving van de verplichting om energiezuinige maatregelen in kantoren te nemen. Om deze situatie te verbeteren, is de vraag ontstaan of de rapportage over energiegebruik in jaarverslagen een mogelijkheid biedt om bedrijven tevens te laten rapporteren over (verplichte) energiebesparingsmaatregelen. Deze vraag was de aanleiding voor deze studie.

Bij diverse marktpartijen, zoals beleggers, bestaat de behoefte aan transparante en objectieve informatie over het energieverbruik en de CO₂-emissie bij bedrijven. Omdat de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) elk jaar de jaarverslagen van ruim 70 beursgenoteerde bedrijven bestudeert, kennis heeft over energie- en klimaatbeleid bij bedrijven en hierover vragen stelt op aandeelhoudersvergaderingen, heeft AgentschapNL aan de VBDO gevraagd het onderzoek uit te voeren.

Het onderzoek heeft 2 doelen, namelijk:

1. Inzicht bieden in hoe (kantoorhoudende) beursgenoteerde bedrijven in Nederland in jaar- en MVO verslagen rapporteren over het energiegebruik. Specifiek inzicht geven in transparantie over energiegebruik en het voldoen aan het Activiteitenbesluit van de Wet milieubeheer ten aanzien van energiebesparingsmaatregelen die zich binnen 5 jaar terugverdienen.
2. Bedrijven informeren over de (beste) methoden voor het rapporteren over energie en CO₂-emissies en het opstellen van best practices.

Het rapport begint met een hoofdstuk over de achtergrondsituatie en de regels omtrent het Activiteitenbesluit van de Wet Milieubeheer. In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de meest gebruikte rapportagemethoden waar het informatie over energieverbruik en CO₂-emissies betreft (jaarverslagen, MJA3, ETS, energielabels). In hoofdstuk 3 wordt de onderzoeksmethodologie toegelicht. Aan bod komen: doel, doelgroep, proces, taken en verantwoordelijkheden en de score methodiek. In hoofdstuk 4 worden de resultaten uit het VBDO-onderzoek gepresenteerd. Ten eerste betreft dit de mate waarin in jaarverslagen melding wordt gemaakt van energiebesparende maatregelen die zich in 5 jaar terugverdienen. Ten tweede worden de resultaten gepresenteerd van het onderzoek naar de naleving door bedrijven van het Activiteitenbesluit. In hoofdstuk 5 worden de resultaten gepresenteerd naar het onderzoek van jaarverslagen. Op basis van zes criteria wordt onderzocht welke bedrijven het meest transparant rapporteren. Ook worden energiedoelen, rapportage- en externe verificatie methoden besproken. Tenslotte worden in hoofdstuk 6 conclusies getrokken.

2 Achtergrond

In dit achtergrondhoofdstuk wordt in paragraaf 2.1 ingegaan op de betekenis van het Activiteitenbesluit voor (grotere) bedrijven als het gaat om energiebesparende maatregelen.

In paragraaf 2.2. worden diverse rapportagemethoden besproken, waaronder jaarverslagen, de Meerjaren Afspraken MJA3, de rapportages voor het Europese CO₂-emissiehandel systeem ETS en de rapportage over energielabels.

2.1 Activiteitenbesluit

Diverse kabinetten hebben het CO₂-emissiehandelssysteem (ETS), samen met convenanten of meerjarenafspraken (MJA), als kerninstrumenten gezien van het energiebesparings- en klimaatbeleid voor de sector industrie en grotere bedrijven. Voor bedrijven die niet deelnemen aan een van de convenanten en die ook niet onder het emissiehandelssysteem vallen, is het Activiteitenbesluit van de Wet milieubeheer het kerninstrument. Hierbij worden bedrijven verplicht alle energiebesparende maatregelen te nemen die zich in 5 jaar of minder terugverdienen. De beide kerninstrumenten worden ondersteund met financiële regelingen, zoals subsidies en fiscale instrumenten.

De Wet milieubeheer schrijft bedrijven voor om te investeren in energiezuinige technieken, mits de financiële situatie van het bedrijf dat toelaat. Provincies en gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van deze voorschriften en zij kunnen besparingsmaatregelen dwingend voorschrijven als een bedrijf een zekere hoeveelheid aan energie gebruikt en de maatregel binnen 5 jaar wordt terugverdiend. Deze bepaling uit de Wet milieubeheer geldt niet voor bedrijven die deelnemen aan het CO₂-emissiehandelssysteem (VROM & EZ, 1999) of aan Convenanten zoals de MJA3 (Algemene Rekenkamer, 2011). Het instrument dwingt bedrijven om de mogelijkheden voor energiebesparing te verkennen. Effectieve handhaving van de wet zou betekenen dat bedrijven alle energiebesparende maatregelen nemen die binnen 5 jaar zijn terug te verdienen.

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat de uitvoering van de wet niet optimaal is, gemeenten en provincies weinig prioriteit geven aan handhaving van het Activiteitenbesluit (de energieparagraaf van de Wet milieubeheer) en de effecten zeer beperkt zijn (De Buck et al., 2007; Majoor & De Buck, 2010). Ook wordt twijfel uitgesproken hoe realistisch het is aan te nemen, dat gemeenten of provincies de financiële situatie van elk bedrijf kunnen beoordelen. De verplichting om te investeren in energiebesparingsmaatregelen is namelijk alleen geldig voor zover de financiële situatie van het bedrijf dit mogelijk maakt.

In het Plan van Aanpak Energiebesparing Gebouwde Omgeving, een brief aan de Tweede Kamer (februari 2011) heeft het kabinet aangegeven welk beleid wordt ingezet. Hierin wordt geconcludeerd: "Gemeenten blijken moeite te hebben met de handhaving van de Wet Milieubeheer, waardoor veel energiebesparingswinst op de plank blijft liggen. Uit een onderzoek van de VROM-Inspectie eind 2009 naar de naleving van energiebesparing bij bedrijven blijkt dat gemeenten het lastig vinden om bedrijven aan te spreken op energiebesparing, omdat de kennis vaak ontbreekt en prioriteiten elders liggen. De uitvoering van de handhaving is vaak niet goed geborgd en is persoons- en situatieafhankelijk. Ook blijkt dat gemeenten geen goed overzicht hebben van het energiebesparingspotentieel in hun bedrijvenbestand en dat men niet weet welke bedrijven nu wel of niet onder de Wet milieubeheer vallen. De uitvoering verschilt sterk van gemeente tot gemeente, waardoor vergelijkbare bedrijven in de ene gemeente wel geconfronteerd met eisen ten aanzien van energiebesparing en in de andere gemeente niet.

Een aantal belangrijke aanbevelingen van de VROM-Inspectie om gemeenten te ondersteunen bij het bevorderen van energiebesparing bij bedrijven zijn al opgepakt. In overleg met de Ministeries van I&M en BZK, de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) en vertegenwoordigers van de betrokken branches zal worden bekeken welke andere verbeteracties mogelijk zijn. Hiertoe zal een gezamenlijk plan van aanpak worden opgesteld". Navraag bij de VNG (eind November 2012) leerde dat het bedoelde plan van aanpak echter niet is opgesteld of niet bij de VNG bekend is. Wel is 22 november 2011 een werksessie voor de leden van het Platform Duurzame Huisvesting georganiseerd over het Activiteitenbesluit en energiebesparing. Hier zijn op basis van knelpunten de volgende aanbevelingen gedaan:

1. Stel een juridisch verankerde lijst op met energiebesparende maatregelen (terugverdientijd van vijf jaar of minder), die onbetwist is en te gebruiken is door bedrijven en toezichthouders.
2. Zet slimme meters in voor feedback naar eigenaren en gebruikers van panden.
3. Wijzig de grens voor de meldingsplicht voor bedrijven, zodat dit al geldt voor een verbruik vanaf 50.000 kWh of 25.000 m³ aan aardgasequivalenten.

Geconcludeerd kan worden dat professionals die dagelijks werken met het Activiteitenbesluit, een aantal verbetervoorstellen hebben. Een van de voorstellen is het verplichten van een energieparagraaf in het jaarverslag.

Energierekening bedrijven onnodig hoog

Het energiebesparingspotentieel bij alle utiliteitsgebouwen dat via de Wet Milieubeheer bereikt kan worden met een terugverdientijd van maximaal 5 jaar bedraagt 47 PJ (10% van het totale energieverbruik in de utiliteitsbouw (CE, ECN en DCMR, 2010). Dit komt overeen met een financiële verliespost van € 563 miljoen per jaar, jaar in jaar uit. Om dit verlies te voorkomen, is een investering nodig van € 1,67 miljard, ofwel gemiddeld € 200 miljoen per jaar tot medio 2020. Tegenover deze investering staat tot 2020 € 2,7 miljard aan besparingen.

Werkingsfeer van het Activiteitenbesluit voor bedrijven

Het Activiteitenbesluit van de Wet milieubeheer verplicht om nadelige gevolgen voor het milieu zoveel mogelijk te voorkomen. Het merendeel van de bedrijven in Nederland valt direct onder de algemene regels van het Activiteitenbesluit. Afdeling 2.6 energiebesparing van het Activiteitenbesluit, art. 2.15 stelt letterlijk over de verplichtingen voor bedrijven:

‘Degene die een inrichting drijft, neemt alle energiebesparende maatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar of minder of alle energiebesparende maatregelen die een positieve netto contante waarde hebben bij een interne rentevoet van 15%’ (zie bijlage 8).

De energiebesparingsverplichting geldt alleen voor bedrijven en organisaties met een jaarlijks energieverbruik van meer dan 50.000 kWh elektriciteit en/of 25.000 m³ aeq (aardgasequivalenten). Voor bedrijven die minder energie verbruiken, geldt alleen een zorgplicht. Bij een energieverbruik van meer dan 200.000 kWh of 75.000 m³ aeq kan het bevoegd gezag ook nog verplichten om een onderzoek te (laten) uitvoeren waaruit moet blijken of energiebesparende maatregelen al dan niet zijn getroffen. Als uit dit onderzoek blijkt dat de bedoelde maatregelen niet zijn getroffen, wordt ‘de inrichting’ alsnog hiertoe verplicht.

Voor een grote gemeente zoals Amsterdam betekent het bovenstaande dat van de 22.000 bedrijven in totaal er 17.000 moeten voldoen aan de Wet Milieubeheer. Voor 14.000 van deze bedrijven geldt alleen de zorgplicht en 3.000 moeten alle maatregelen nemen met een terugverdientijd van 5 jaar of minder. Voor 800 bedrijven (grootverbruikers) is ook de onderzoeksverplichting mogelijk.

Bedrijven die volledig onder het Activiteitenbesluit vallen, worden als inrichting type A of B onderscheiden. Een bedrijf kan alleen als inrichting type A worden beschouwd, zodra aan artikel 1.2 van het Activiteitenbesluit wordt voldaan. Een bedrijf dat geen vergunningplichtige activiteiten uitvoert en niet voldoet aan de criteria van artikel 1.2 van het Activiteitenbesluit, wordt 'automatisch' als inrichting type B beschouwd. Voor inrichting type A en B geldt dat de algemene regels uit het Activiteitenbesluit volledig moeten worden nageleefd. Het enige verschil is dat een inrichting type A geen plicht heeft om een melding bij het bevoegd gezag in te dienen. De voornaamste reden is dat een inrichting type A als minder milieubelastend wordt beschouwd. Dit in tegenstelling tot een inrichting type B waarvoor wel een meldingplicht geldt. Alle andere algemene regels moeten wel door beide typen inrichtingen worden nageleefd, zoals afdeling 2.6 Energiebesparing (artikel 2.15) van het Activiteitenbesluit. Ondanks de veronderstelling dat een inrichting type A een lagere milieubelasting heeft, is het belangrijk om te weten dat dergelijke inrichtingen vanwege het energiegebruik toch zeer relevant zijn voor energie-efficiëntieverbetering.

Het Activiteitenbesluit is van toepassing op bedrijven, die onder de criteria van dit besluit vallen, ongeacht of ze eigenaar of huurder zijn. De eigenaar zal dan met name de gebouwgebonden maatregelen moeten nemen, zoals dakisolatie en HR-ketels en de huurder de maatregelen die thuishoren bij de gebruikers, zoals energiezuinige apparatuur.

Rendabiliteit, meerinvesteringen en investeren op natuurlijke momenten.

Naast de gehanteerde terugverdientijd als rendabiliteitscriterium, kan ook worden gekozen om alle energiebesparende maatregelen te realiseren die een positieve netto contante waarde hebben bij een interne rentevoet van 15% (zie bijlage 8 voor een nadere toelichting). In bijlage 9 is ook een tekst opgenomen over de omgang met de wens van bedrijven om investeringen in energiebesparing bij voorkeur te doen op momenten van natuurlijke vervanging. Bij de handhaving van de wet wordt hiermee rekening gehouden, waarbij een maatregel een aantal jaren later kan worden uitgevoerd. Uitstel kan wel, maar afstel niet ('een door het bevoegd gezag te bepalen redelijke termijn').

Handhaving Activiteitenbesluit door bevoegd gezag

Gemeenten of milieudiensten zijn verantwoordelijk voor de handhaving van het Activiteitenbesluit. In de praktijk worstelen gemeenten daar vaak mee (VROM Inspectie, 2010). Er is niet altijd voldoende capaciteit of kennis bij de inspecteurs aanwezig om de wet te handhaven bij grote bedrijven met een relatief hoog energieverbruik en op maatregelniveau te controleren of aan de wet wordt voldaan. Gemeenten of milieudiensten mogen bedrijven vragen een rapport op te stellen (Plan van Aanpak). Zij kunnen dit Plan van Aanpak goed- of afkeuren, maar in de praktijk wordt het niet zo hard gespeeld naar bedrijven. Een bekend voorbeeld waar dit wel is gebeurd, is bij de maatregel om vries- en koelmeubelen bij supermarkten af te dekken. Hier heeft onder andere de gemeente Amsterdam tot aan de Raad van State geprocedeerd om deze maatregelen in deze sector ingevoerd te krijgen (Raad van State, 2008). De onderbouwing van de vraag of bepaalde energiemaatregelen zich in 5 jaar of minder terugverdienen, is in de praktijk lastig en tijdrovend. Voor sommige maatregelen die zich in 1 jaar terugverdienen is dit makkelijk, maar bij veel gevallen is het van de situatie afhankelijk (wordt een ruimte bijvoorbeeld wel of niet vaak gebruikt?) en kunnen bedrijven met een contra expertise aangeven dat een maatregel zich toch niet zo snel terugverdient.

Bedrijven, energie en wettelijke eisen

Industriële bedrijven met hun kantoren, winkelketens en andere instellingen zouden meer energie kunnen besparen dan ze nu doen.

Het gezamenlijk energiegebruik van bedrijven en instellingen onder het bevoegd gezag van gemeenten ligt jaarlijks tussen 300 en 700 PJ (circa 10 tot 20% van het totale Nederlandse energiegebruik). Het energiebesparingpotentieel is naar verwachting zo'n 10 tot 30%. Er is dus nog veel winst te behalen voor de bedrijven. Ook als zij panden huren, omdat afspraken over een lagere energierekening kunnen worden gemaakt. Het investeren in energiebesparingsmaatregelen die zich bijvoorbeeld binnen 2 jaar terugverdienen, geeft een hoger rendement en draagt bij aan de winstgevendheid van het bedrijf. Veel bedrijven kunnen hier nog van kansen gebruik maken. Denk bijvoorbeeld aan de aanschaf van bewegingssensoren bij verlichting, CV radiatorfolie aanbrengen, isolatie van buizen in koude ruimten, weersafhankelijk inregelen van installaties, invoeren van slimme automatische deuren of standaard de verlichting 's avonds uitdoen. Agentschap NL en VBDO willen bedrijven bewust maken van de kansen, die bedrijven laten liggen als het gaat om energiebesparende maatregelen en de wettelijke verplichtingen die er op dit gebied zijn. Bij sommige is deze verplichting nog onbekend, bleek uit eerder onderzoek.

Praktijkonderzoek meerprijs energiezuinige kantoren

Uit een onderzoek van Jones Lang LaSalle (eind 2008) naar 135 Nederlandse bedrijven en duurzame huisvesting bleek dat duurzaamheid hoog op de agenda staat bij grote bedrijven en dat zij actief hun bedrijfsvoering en huisvesting verduurzamen. Voor veel organisaties is het niet meer de vraag óf ze zich duurzaam moeten huisvesten, maar hoe het uit te leggen is wáárom men daar nog niet mee bezig is. Bijna 50% van de respondenten wil binnen vijf jaar duurzaam gehuisvest zijn. Vanwege het zeer beperkte aanbod en de beperkte nieuwbouwvoorraad duurzame kantoorroimte is dit een grote uitdaging. Duurzame oplossingen moet men dan ook vooral in de bestaande kantorenvoorraad zien te realiseren. Binnen het thema duurzame huisvesting is energiebesparing verreweg de belangrijkste optie. Uit het onderzoek blijkt dat circa 74% van de respondenten de kosten voor een duurzaam gebouw hoger schat dan de kosten voor een niet-duurzaam gebouw. Een meerderheid van de respondenten verwacht dat de meerkosten voor een duurzaam gebouw tussen 1% tot 10% bedragen. In mei 2008 gaf 74% van de Nederlandse kantoorgebruikers aan bereid te zijn om een premie te betalen bovenop de gewone huurprijs voor duurzame huisvesting. Het merendeel wenst niet verder te gaan dan 5%. Het onderzoek van Jones Lang LaSalle geeft aan dat 90% van de 135 bedrijven aangeeft dat de overheid wet- en regelgeving moet invoeren om duurzame huisvesting te stimuleren.

2.2 Rapportagemethoden

2.2.1 Jaarverslagen

Bedrijven zijn verplicht tot het uitbrengen van jaarverslagen, waarin in ieder geval over de financiële situatie van het bedrijf wordt gerapporteerd. Steeds meer bedrijven brengen daarnaast ook jaarlijks duurzaamheids-, milieu of MVO-verslagen uit. Een trend is om deze verslagen te integreren met het financiële jaarverslag, het zogenaamde 'integrated reporting'. Sinds 1 januari 2005 moeten de Europese beursgenoteerde bedrijven voldoen aan de IFRS-normen, de International Financial Reporting Standards, voorheen de IAS, de International Accounting Standards. Deze standaard is opgesteld door de International Accounting Standards Board.

Doel is meer financiële transparantie, een meer gedetailleerde verslaglegging en uniformering van de internationale verslaggevingsregels. Per 1 juli 2013 worden op basis van nieuwe EU-richtlijnen (AIFMD) vermogensbeheerders verplicht om meer transparant te zijn over o.a. duurzaamheid en remuneratie. De behoefte aan dit soort informatie van bedrijven waarin deze fondsbeheerders (o.a. vastgoedfondsen) beleggen, zal dus sterk toenemen.

2.2.2 Meerjaren afspraken MJA3 en ETS

VBDO heeft in 2012 bij ruim 70 beursgenoteerde bedrijven (van de ca. 100) onderzoek gedaan naar hun duurzaamheidsbeleid, waaronder het beleid voor energie en CO₂-emissies. VBDO heeft aandelen in deze bedrijven en stelt over duurzaamheidskwesties vragen op de aandeelhoudersvergadering en bezoekt daarna ook veel van deze bedrijven in een engagementgesprek. Van deze 70 bedrijven doen er 5 mee aan het EU ETS-systeem: Akzo Nobel, Crown van Gelder, DSM, Heineken en Shell.

Het European Union Emission Trading System (EU ETS) is het systeem van emissiehandel voor broeikasgassen van Europese grotere bedrijven, dat leidt tot reductie van deze emissies door het regelmatig verlagen van het plafond met 1,74% per jaar voor maximale emissies. Bedrijven die meer emissierechten nodig hebben om binnen hun 'plafond' te blijven, kunnen bij andere bedrijven emissierechten opkopen. Bedrijven die veel energiebesparende maatregelen hebben genomen en emissierechten 'over' hebben, worden op deze manier financieel beloond. Vanaf juni 2012 dekt het EU ETS meer dan 11.000 fabrieken, energiebedrijven en andere installaties in 30 landen. Deze installaties en locaties zijn samen voor bijna de helft van de CO₂ emissies in de EU verantwoordelijk.

Het doel van emissiehandel is het verminderen van luchtvervuiling tegen zo laag mogelijke kosten. Voor broeikasgassen heeft de EU bijvoorbeeld vastgesteld dat de maximum uitstoot van alle deelnemers in 2020 21% lager moet zijn dan in 2005. Dit is een uitvloeisel van het protocol van Kyoto (1997) waarbij landen afspraken de CO₂-uitstoot terug te dringen. Voor de periode na 2020 is nog geen doel vastgelegd in wet- en regelgeving. Wel is het systeem zo ingericht dat het plafond ook na 2020 met 1,74% per jaar blijft dalen. Deze jaarlijkse daling leidt zonder aanpassing tot een CO₂-reductie van circa 70% in 2050 voor de ETS-sector.

Meerjarenafspraken MJA3, ETS en relatie met Activiteitenbesluit

In Nederland hebben veel brancheorganisaties zich aangesloten bij het MJA3-Convention. Dit convenant geldt voor veel middelgrote en grote bedrijven die niet meedoen aan het ETS-systeem. Er zijn 5 beursgenoteerde bedrijven die meedoen aan het ETS-systeem. Circa 15 beursgenoteerde bedrijven hebben de meest recente MJA3 afspraken ondertekend: ADM, AirFrance KLM, Delta Lloyd, Holland Colours, Imtech, ING, KPN, Ordina, Philips, SNS Reaal, Ten Cate, Unilever, Wavin en TMG. Nederlandse beursgenoteerde bedrijven die meedoen aan ETS of het MJA3-Convention (totaal 20), zijn vrijgesteld van de verplichtingen van het Activiteitenbesluit.

Dat betekent dat 50 van de ruim 70 door VBDO onderzochte beursgenoteerde bedrijven dienen te voldoen aan de verplichting uit het Activiteitenbesluit om energiebesparende maatregelen te nemen die zich in 5 jaar of minder terugverdienen.

MJA3 en de financiële sector

Naast bijvoorbeeld de chemische sector en de ICT sector heeft ook de financiële sector via de MJA3 afspraken gemaakt over energiebesparing. De Nederlandse Vereniging van Banken (NVB), het Verbond van Verzekeraars en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties maakten de afspraken op 29 juni 2011. Banken en verzekeraars, verenigd in de NVB en het Ver-

bond van Verzekeraars, spannen zich volgens de meerjarenafspraken energie-efficiency (MJA3) in om in 2020 30% efficiënter om te gaan met energie dan in 2005.

Met de energiemaatregelen is veel geld te besparen. Zo bespaart ING nu al 10.000.000 kwh per jaar met het op afstand automatisch in- en uitschakelen van pc's. Delta Lloyd Groep bespaart elk jaar €162.000 dankzij een juiste instelling en correct gebruik van de klimaatinstallatie in het OHRA-gebouw in Arnhem. Ook ABN AMRO, Achmea, ASR Verzekeringen, De Goudse Verzekeringen, Nationale-Nederlanden, Rabobank en SNS REAAL zijn al actief in het kader van MJA3.

Financiële dienstverleners kennen een hoog energieverbruik. Naast gebouwgebonden energie - voor verwarmen, koelen, ventileren, verlichten - is dit vooral ICT-gerelateerde energie. Uit onderzoek in opdracht van Agentschap NL blijkt dat 48 % van de elektriciteitsrekening van een bank of verzekeraar opgaat aan ICT. Hiermee is de financiële sector verantwoordelijk voor 15,7% van het totale zakelijk ICT-energieverbruik, wat gelijk staat aan het verbruik van 153.000 huishoudens. De verwachting is dat ICT-gerelateerd energieverbruik in de toekomst zal toenemen.

Om in kaart te brengen welke ICT-efficiëncymaatregelen mogelijk zijn, startte Agentschap NL eind 2009 een gebruikersgroep met MJA-deelnemers uit de financiële sector en de ICT sector, waar energiescans zijn uitgevoerd. Hieruit bleek dat banken en verzekeraars maar liefst 65 % kunnen besparen op het huidige energieverbruik voor ICT. Ze kunnen onder meer het aantal servers verminderen, het energieverbruik op werkplekken terugdringen en veranderingen aanbrengen aan en in dataserver-ruimtes.

2.2.3. Energielabels

Het energielabel A+++ t/m G geeft inzicht in de energieprestatie van een gebouw. Het energielabel is verplicht bij verkoop en nieuwe verhuur van alle gebouwen zoals woningen, kantoren en winkels. Bedrijven zijn verplicht om bij verhuur of verbouw het (nieuwe) energielabel aan de overheid te verstrekken. Op 18 juni 2010 is de herziening van de Europese richtlijn energieprestatie van gebouwen (EPBD) gepubliceerd (2010/31/EU). Het doel is de energieprestatie-eisen te versterken en te stroomlijnen en een aantal bepalingen te verduidelijken. Per 31 december 2020 moeten nieuwe gebouwen in de EU 'bijna nul' energie consumeren en moet de energie voor 'een zeer grote mate' uit hernieuwbare bronnen komen (zie ook bijlage 5 over energieneutrale kantoren).

3 Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens besproken: het onderzoeksdoel, de onderzoeksdoelgroep (ruim 70 beursgenoteerde bedrijven), het onderzoeksproces, de taken en verantwoordelijkheden en tenslotte de score methodiek voor het vaststellen van de mate van transparantie van bedrijven over energieverbruik en CO₂-emissie in jaarverslagen.

3.1 Onderzoeksdoel

Het onderzoek heeft 2 doelen:

1. Inzicht bieden in hoe (kantoorhoudende) beursgenoteerde bedrijven in Nederland in jaar- en MVO verslagen rapporteren over het energiegebruik. Specifiek inzicht geven in transparantie over energiegebruik en het voldoen aan het Activiteitenbesluit van de Wet milieubeheer ten aanzien van energiebesparingsmaatregelen die zich binnen 5 jaar terugverdienen.
2. Bedrijven informeren over de (beste) methoden voor het rapporteren over energie en CO₂-emissies en best practices.

De belangrijkste 3 onderzoeksvragen zijn:

1. Wordt in jaarrapportages melding gemaakt over het voldoen aan de energemaatregelen uit het Activiteitenbesluit (Wet milieubeheer)?
2. In welke mate zijn deze wettelijk verplichte energemaatregelen bekend bij bedrijven en in welke mate wordt hieraan voldaan?
3. Hoe transparant rapporteren bedrijven over energie en is dit onderling goed vergelijkbaar?

3.2 Onderzoeksdoelgroep

In dit onderzoek zijn 2 groepen beursgenoteerde bedrijven uit Nederland onderzocht:

1. 71 bedrijven waarvan VBDO aandelen heeft en waarbij zij in 2012 vragen heeft gesteld op aandeelhoudersvergaderingen;
2. 18 bedrijven uit de bovengenoemde groep, waarbij nader onderzoek is gedaan in de vorm van een uitgebreide enquête over energie en CO₂-emissies, beleid, implementatie en rapportage.

VBDO richt zich op beursgenoteerde bedrijven. VBDO heeft van de ruim 100 beursgenoteerde Nederlandse bedrijven de 71 grootste geselecteerd voor haar engagement activiteiten (VBDO, 2012). Het gaat hierbij om alle AEX-bedrijven, alle midcap-bedrijven (AMX) en een deel van de smallcap-bedrijven (ASx). Binnen deze doelgroep heeft VBDO een kleinere onderzoeksgroep van 42 bedrijven geselecteerd voor het toesturen van de enquête. Deze groep is geselecteerd op de aanwezigheid van meerdere kantoorgebouwen in Nederland en het type gebouwen. Daarnaast zijn alle beursgenoteerde bedrijven in de financiële sector geselecteerd voor deze doelgroep, ook al hebben zij alleen een hoofdkantoor. De vragenlijst is verstuurd aan 42 bedrijven. Hiervan hebben 19 bedrijven de uitgebreide vragenlijst ingevuld. De respons rate is 45%. 4 bedrijven hebben een mini enquête ingevuld. Daarmee komt de response rate op 54%.

De bedrijven die nog een mini-enquête ingevuld hebben met vragen over het voldoen aan het Activiteitenbesluit zijn:

1. Corio
2. ING
3. Randstad Nederland
4. Ten Cate

Een bedrijf heeft de vragenlijst wel ingevuld, maar deze kon maar deels worden verwerkt, (USG-People). Daarom wordt in het rapport gerekend met 18 bedrijven.

Bedrijven die de uitgebreide VBDO vragenlijst hebben ingevuld, zijn:

Tabel 1: Kenmerken van deelnemende bedrijven aan de VBDO-enquête

	Bedrijf	Aantal locaties	Oppervlakte in m2 vvo	In eigendom
1	AEGON Nederland	3	110.000	1
2	Akzo Nobel	3	29.482	0
3	Arcadis	24	42.087	1
4	Ballast Nedam	61	44.000	2 in eigendom 14 in beheer
5	Binckbank	1	9.178	1
6	Brunel	9	4.985	0
7	Delta Lloyd	7		2
8	Grontmij Nederland BV	19	63.000	0
9	Heijmans	54	86.500	8
10	Holland Colours	1	3.000	1
11	KPN	>30	>300.000	0
12	Mediq	250	65.000	21 apotheken
13	PostNL	12	245.419	9
14	Qurius	5	8.009	0
15	SNS Reaal kantoren	20	106.331	20
	SNS Reaal winkels (banken)	166	33.200	
16	Telegraaf Media Group	60	88.788	19
17	TNT Express	1*	16.065	0
18	Wereldhave	1	2.450	1
Totaal		666	1.257.494 totaal 69.860 gemiddeld	110

* Voor TNT Express is alleen het hoofdkantoor onderzocht; Wereldhave, Holland Colours en Binckbank hebben 1 kantoor in Nederland. USG People met 402 vestigingen en 111.643 m2 vvo, heeft wel een enquête ingevuld, maar de cijfers konden niet meer worden verwerkt (alleen tabel 13 en 14).

Vrijwel alle bedrijven hebben meerdere vestigingslocaties in Nederland als basis genomen voor het invullen van de enquête. Alleen TNT Express heeft alleen haar hoofdkantoor in Hoofddorp gebruikt als basis van de enquête. PostNL heeft van de ruim 300 gebouwen en kantoren alleen kantoren geselecteerd, die zij in de toekomst blijft gebruiken: 1 hoofdkantoor, 6 sorteercentra en 5 regionale kantoorpanden; gebouwen van Mail, niet van Pakketservice.

Het aantal locaties per bedrijf varieert van 1 tot 250. Gemiddeld is 17% van de kantoorgebouwen in eigendom bij het bedrijf. Bij SNS is dit percentage 100% en bij PostNL is dit voor de selectie van de kantoren 75%, maar bij Grontmij, KPN, Qurius en TNT Express is het 0%. Het huren van panden maakt het lastiger om energiematregelen doorgevoerd te krijgen, omdat medewerking nodig is van de eigenaar. Anderzijds zijn diverse vastgoedfondsen eigenaar van veel kantoorpanden. De meeste vastgoedfondsen met kantoorpanden in Nederland hebben in een recent onderzoek (VBDO, 2012) aangegeven als beleid te hanteren dat alle energiebesparende maatregelen genomen worden die zich in 5 jaar of minder terugverdienen: Achmea Vastgoed (Office), Altera Vastgoed (Office), Amvest (Core Fund), ASR Vastgoedfonds, CBRE Global Investors Dutch Retail Fund en Dutch Office Fund, Vesteda en Unibail Rodamco.

3.3 Onderzoeksproces

Het onderzoek naar jaarverslagen van beursgenoteerde bedrijven had betrekking op het rapportagejaar 2011. Het onderzoek zelf is uitgevoerd van augustus tot en met november 2012. Bedrijven hebben in oktober en november enquêtes ingevuld over het energiebeleid op dat moment in hun organisatie, uitvoering en rapportage. De enquête resultaten geven dus de situatie weer van eind 2012, bijvoorbeeld voor wat betreft de genomen energiebesparende maatregelen in relatie tot terugverdiertijden.

Het onderzoek is opgedeeld in 4 fasen:

Fase 1: In de eerste fase is de methodologie ontwikkeld en de bijbehorende vragenlijst aan bedrijven. Met de klankbordgroep, een aantal belangrijke spelers uit de vastgoedsector is bepaald welke key performance indicators (KPI's) het belangrijkste zijn en is de vragenlijst opgesteld voor de enquête (zie bijlage 15).

Fase 2: Inventarisatie. Aan de hand van geselecteerde indicatoren is bij circa 15 beursgenoteerde ondernemingen geanalyseerd hoe hierover wordt gerapporteerd. Dit gebeurt enerzijds in de vorm van deskresearch; onderzoek naar de jaarverslagen/duurzaamheidsrapporten, literatuurstudie en anderzijds in de vorm van fieldresearch; diepte enquête en telefonische interviews). Naast met afgevaardigden van bedrijven zijn interviews afgenomen met experts, zoals adviesbureaus en milieuhandhavers. Voor een deel van de vragen is gebruik gemaakt van rapportages van het Carbon Disclosure Project (CDP), DJSI en SAM. Enkele bedrijven die aangaven de enquête niet in te vullen, hebben nog wel een kortere vragenlijst van 4 vragen beantwoord over de naleving van het Activiteitenbesluit (Corio, ING, Randstad Nederland, Ten Cate).

Fase 3: Conceptrapport. De uitkomsten en resultaten zijn verwerkt in een concept rapport en besproken in de klankbordgroep, met daarin verschillende spelers uit de vastgoedsector, waaronder belangenorganisaties, adviesbureaus, onderzoek en overheid.

Fase 4: Eindrapport. De resultaten zijn vervolgens verwerkt in dit eindrapport.

3.4 Taken en verantwoordelijkheden

De opdrachtgever was Agentschap NL. Gedurende het onderzoek is door Agentschap NL het kader aangegeven voor de onderzoeksvragen. Vervolgens was er voor de klankbordgroep een rol als sparringpartner en het doen van suggesties voor informatiebronnen en contactpersonen.

De inhoudelijke verantwoordelijkheid ligt bij VBDO als uitvoerder van het onderzoek.

De klankbordgroep bestond uit 9 personen en is twee keer bijeen geweest: eind augustus 2012 om de onderzoeksmethodiek te bespreken en begin november 2012 om het concept rapport van commentaar te voorzien.

3.5 Score methodiek

Door VBDO zijn een zestal criteria benoemd voor het transparant rapporteren over energieverbruik en CO₂-emissies door bedrijven. Aan de hand van deze criteria wordt beoordeeld welke bedrijven meer of minder transparant zijn over hun beleid en de implementatie van energie- en CO₂-reductiedoelen.

Ook heeft VBDO een methodiek ontwikkeld om te bepalen in welke mate bedrijven voldoen aan het Activiteitenbesluit (energiebesparingsmaatregelen die zich in 5 jaar of minder terugverdienen).

Hierbij is een vragenlijst ontwikkeld met vragen of bedrijven maatregelen nemen die zich binnen 3 jaar of binnen 5 jaar terugverdienen, en een checklist of zij 15 concrete veel voorkomende energiebesparingsmaatregelen in hun gebouwen wel of niet hebben uitgevoerd. Deze maatregelen met bijbehorende terugverdientijden zijn afkomstig van InfoMil, 'Energiebesparing en Winst, checklist kantoren', 2012.

4 Resultaten Activiteitenbesluit

Dit hoofdstuk geeft de resultaten weer van het onderzoek naar de rapportage over het Activiteitenbesluit in jaarverslagen, gevolgd door een paragraaf over de naleving van het Activiteitenbesluit en ten slotte een conclusie.

4.1 Rapportage over Activiteitenbesluit in jaarverslagen

Uit het VBDO onderzoek blijkt dat in jaarverslagen geen melding wordt gemaakt van het voldoen aan energiemaatregelen uit het Activiteitenbesluit (Wet milieubeheer). Slechts 2 bedrijven maken hiervan vrij summier melding. In de enquête geven 9 van de 18 (50%) bedrijven aan, dat zij bereid zijn in 2013 een passage in het duurzaamheidsverslag op te nemen over het nemen van maatregelen met een terugverdientijd van 5 jaar of korter.

Best Practice : KPN

KPN stelt in de enquête dat zij in haar maatschappelijk jaarverslag rapporteert over energiebesparingsmaatregelen die zich in 5 jaar of minder terugverdienen. Er staat inderdaad redelijk veel informatie in over de genomen energiebesparingsmaatregelen in kantoren en datacenters. Echter, informatie over de terugverdientijd van genomen maatregelen ontbreekt, al zullen er zeker maatregelen bij zijn die zich binnen vijf jaar terugverdienen. De klimaatdoelstelling is ambitieus: geen CO₂-emissie in 2020 meer. De netto CO₂-emissie is gedaald van 418 kton in 2005 naar 56 kton in 2011. De inkoop van groene energie en CO₂-compensatie droegen daaraan aanzienlijk bij. In de eigen kantoren is Het Nieuwe Leven en Werken voortgezet, waardoor het kantooroppervlakte met 94.000 vierkante meter is beperkt, met een bijbehorende energiebesparing van 17%.

Beter Bed is een bedrijf dat in het jaarverslag 2011 eveneens melding maakt van het nemen van energiebesparende maatregelen die zich in 5 jaar terugverdienen, zie kader:

Best Practice : Beter Bed

In het jaarverslag staat: 'Bij alle activiteiten op het gebied van energiebesparing wordt naar een juiste balans gezocht tussen milieuaspecten, kostenaspecten en de tevredenheid van klanten. Er wordt dit jaar (2011, red.) bijvoorbeeld concreet gekeken hoe het elektriciteits- en gasverbruik kan worden verminderd door andere verlichting toe te passen, verlichting 's avonds eerder uit te doen, betere isolatie bij verhuurders aan te kaarten, et cetera. Voor het distributiecentrum in Uden en het hoofdkantoor is onlangs een Energie Prestatie Advies-plan opgesteld. Hiervan worden de acties die benoemd zijn met een terugverdientermijn van minder dan 5 jaar uitgevoerd'.

4.2 Naleving Activiteitenbesluit

De wettelijke minimumeis om in kantoren energiebesparende maatregelen te nemen die zich in 5 jaar of korter terugverdienen (Activiteitenbesluit van de Wet milieubeheer) is inmiddels bekend bij 14 van de 18 bedrijven die een enquête invulden (78%). Dit betekent dat 22% van de bedrijven niet bekend was met de verplichte energiebesparingsmaatregelen.

De naleving van het Activiteitenbesluit door bedrijven laat te wensen over. Dit kan worden afgeleid uit literatuuronderzoek, maar er is ook een link met de handhavingsintensiteit. Uit het VBDO onderzoek blijkt dat een beperkt aantal bedrijven de afgelopen 2 jaar te maken kreeg met een handhaver (milieu-inspecteur).

Uit eerder onderzoek blijkt dat 41% van de bedrijven die moeten voldoen aan het Activiteitenbesluit een investering in energiebesparing alleen doet als deze binnen 4 jaar kan worden terugverdiend, 33% houdt zelfs 3 jaar of minder als criterium aan. Uit het VBDO onderzoek bleek dat 55% van de 18 onderzochte bedrijven volgens eigen zeggen alle energiebesparende maatregelen nam die zich in 3 jaar terugverdienen. Als echter gekeken wordt naar de energiebesparende maatregelen die daadwerkelijk genomen zijn en hun terugverdiëntijden (zie tabel 2), dan blijkt dat 30-40% van de bedrijven (vrijwel) alle energiebesparende maatregelen hebben genomen die zich in 5 jaar of minder terugverdienen in alle bedrijfsgebouwen.

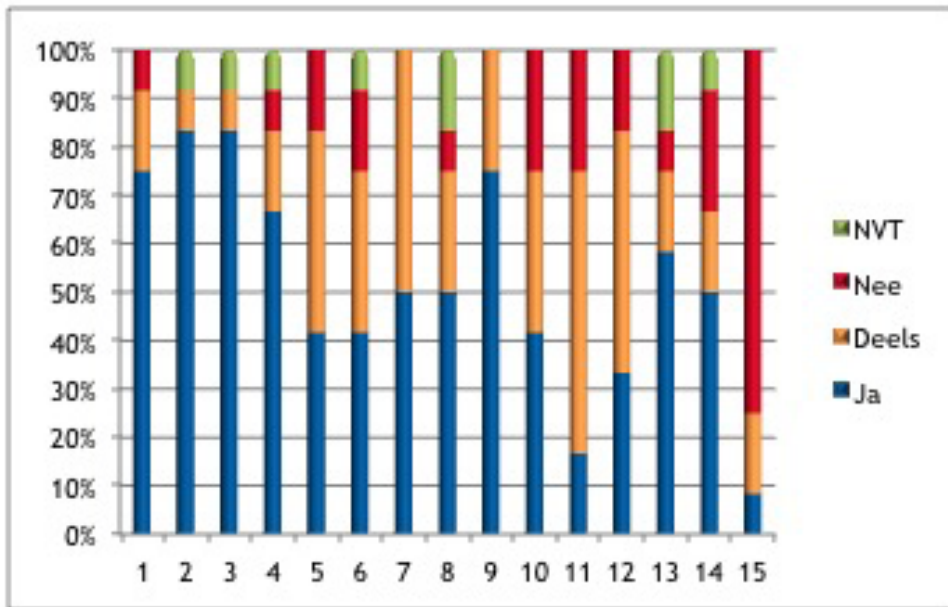
Van de door VBDO onderzochte bedrijven stelt 41% dat aan de wettelijke verplichtingen is voldaan. Circa 27% van de bedrijven stelt, dat zij bijna of deels aan de wet voldoen en de rest is niet op de hoogte of ze aan de wet voldoen. 22% van de bedrijven heeft een bezoek gehad van de Inspectie en ook 22% van de bedrijven heeft een Plan van Aanpak of een EEP (energie efficiency plan) opgesteld over energiebesparingsmaatregelen. In een geval leidde dit tot energiebesparingsmaatregelen, die zonder het bezoek van de Inspectie niet zouden zijn genomen. Van de 18 bedrijven was er een bedrijf dat aangeeft 15 concrete maatregelen te nemen in alle kantoren, die zich in 5 jaar of korter terugverdienen, zoals een HR-ketel, hoogfrequente TL5 verlichting, LED- of spaarlampen, bewegingssensoren voor verlichting en weersafhankelijke CV-instellingen (zie bijlage 14). De meeste bedrijven gaven aan dat ze voor een deel van hun kantoren een deel van de 15 maatregelen die zich binnen 5 jaar terugverdienen, hebben genomen of nog gaan nemen.

Grafisch kan worden afgebeeld hoeveel energiebesparende maatregelen bedrijven hebben genomen uit een lijst van 15 opties (per maatregel is 1 punt toegekend). Als een maatregel deels is uitgevoerd (in een deel van de gebouwen) is een halve punt toegekend.

Figuur 2a: Aantal energiebesparende maatregelen per bedrijf (zie bijlage 14)

Figuur 2b: Energiebesparende maatregelen per bedrijf naar type maatregel

Toelichting type maatregelen:

1. wordt kantoor apparatuur buiten gebruikstijden van een gebouw uitgeschakeld?
2. komen schakeltijden van de ventilatie overeen met de gebruikstijden van een gebouw?
3. is de starttijd van het opwarmen van een gebouw geoptimaliseerd?
4. zijn CV leidingen in onverwarmde ruimtes geïsoleerd?
5. worden CV groepen weersafhankelijk geregeld?
6. wordt de CV ketel weersafhankelijk geregeld?
7. wordt bij verlichting gebruik gemaakt van bewegingssensoren?
8. is de CV ketel een HR ketel?
9. is het platte dak geïsoleerd?
10. wordt warmte uit ventilatielucht teruggewonnen?
11. wordt bij verlichting gebruik gemaakt van LED verlichting?
12. wordt bij verlichting gebruik gemaakt van daglicht afhankelijke verlichting?
13. als u conventionele TL verlichting heeft, gaat u die vervangen door energiezuinige hoog-frequente TL verlichting (T5) (en armaturen)?
14. zijn gloeilampen vervangen door spaarlampen?
15. worden zonnepanelen (PV) toegepast?

(zie bijlage 14 voor terugverdientijden per maatregel, bron Infomil en duurzaam MKB Nederland)

Uit figuur 2 en bijlage 14 kan worden afgeleid dat bedrijven vooral de energiebesparende maatregelen hebben genomen die zich terugverdienen binnen 3 jaar (nrs 1 t/m 6, 13 en 14). Ook maatregel 9 (isolatie plat dak) is vaak genomen, met een terugverdientijd van 2-5 jaar. Maatregelen met een terugverdientijd van 6-8 jaar (nrs. 10, 11, 15) worden duidelijk minder vaak genomen. Opvallend is dat de maatregel CV ketel en groep weersafhankelijk inregelen een terugverdientijd heeft tot 3 jaar, maar relatief weinig wordt genomen (in 40% van de gevallen).

De figuur 2a en 2b blijkt dat 20 tot 60% van de bedrijven (afhankelijk van het type maatregel) nog niet alle energiebesparende maatregelen nemen die zich in vijf jaar of minder terugverdienen. Dit roept de vraag op of bedrijven die aangeven (nog) niet alle energiebesparende maatregelen die zich in 5 jaar of korter terugverdienen, de wet overtreden. Het Activiteitenbesluit is van toepassing, mits de financiële situatie van het bedrijf dit toelaat. Op basis hiervan kan uitstel worden verleend. Het hangt dus af van de beoordeling van de handhaver (of soms de rechter) of er sprake is van een wetsovertreding.

Van de 18 onderzochte bedrijven geeft 22% toe, dat zij niet op de hoogte zijn van de wettelijke minimumeisen voor energiebesparing in gebouwen op basis van de Wet milieubeheer. De vragenlijsten zijn verstuurd naar de MVO-managers binnen het bedrijf met de vraag, die door te sturen naar het hoofd huisvesting of de facilitair manager.

Van de bedrijven die wel op de hoogte zijn van de wet, durft minder dan de helft te stellen dat aan deze wet wordt voldaan op alle bedrijfskantoren. De meerderheid van de bedrijven stelt dat deels of bijna wordt voldaan aan de wettelijke minimumeisen.

22% van de bedrijven heeft een bezoek gehad van de gemeentelijke milieu-inspecteur in 2011 of 2012 om te onderzoeken of de energiemaatregelen zijn of worden uitgevoerd, die verplicht zijn. Eén bedrijf heeft op basis van zo'n bezoek een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld.

De meeste bedrijven geven wel aan dat zij energiemaatregelen standaard in hun gebouwen uitvoeren, als die zich binnen 3 jaar terugverdienen (zie bijlage 14). Enkele bedrijven geven aan dat zij ondanks de korte terugverdientijd sommige maatregelen niet genomen hebben. Sommige bedrijven hebben bijvoorbeeld nog geen weersafhankelijk geregelde CV groepen of CV ketel of maar in een deel van de kantoren. Er zijn bedrijven die nog niet standaard de gloeilampen door spaarlampen hebben vervangen, terwijl die zich toch in 1 jaar terugverdienen. Maatregelen die zich in 3 tot 6 jaar terugverdienen, worden veelal maar in een deel van de gebouwen genomen. De aanschaf van zonnepanelen is ondanks de hoge terugverdientijd toch door een aantal bedrijven al toegepast, bijvoorbeeld bij het nieuwe hoofdkantoor van TNT-Express.

Als redenen waarom energiemaatregelen die zich bijvoorbeeld binnen 2 jaar terugverdienen nog niet zijn genomen, geven bedrijven diverse antwoorden, bijvoorbeeld dat vrijwel alle maatregelen installatiegericht zijn, met vervanging op natuurlijke momenten en na pilots. Andere redenen zijn financieel-economisch van aard, de oudheid van het pand (monument), de eigenaar/huurders positie of gewoon het geen prioriteit zijn.

Vastgoedfondsen zijn veelal de eigenaar van kantoren die gehuurd worden door beursgenoteerde bedrijven. Interessant te melden is dat 7 vastgoedfondsen overwegend aangeven dat zij standaard energiebesparende maatregelen nemen die zich in 5 jaar of minder terugverdienen: Achmea Vastgoed (Office), Altera Vastgoed (Office), Amvest (Core Fund), ASR Vastgoedfonds, CBRE Global Investors Dutch Retail Fund en Dutch Office Fund, Vesteda en Unibail Rodamco. Uitzonderingen hierop zijn Eurocommercial Properties, Nieuwe Steen Investments, VastNed Retail, Wereldhave en Woningfonds (VBDO, 2012).

4.3 Conclusie

Het Activiteitenbesluit dat bedrijven verplicht energiebesparende maatregelen te nemen in 5 jaar of minder, wordt niet of nauwelijks genoemd in jaarverslagen over 2011 van bedrijven. In de enquête geeft 50% van de bedrijven echter aan, dat zij bereid zijn volgend jaar hierover wel informatie in een duurzaamheidsverslag op te nemen .

De bekendheid van het Activiteitenbesluit is nog niet bij alle bedrijven doorgedrongen. Dit gold voor 22% van de bedrijven (4 van de 18).

De naleving van het Activiteitenbesluit door bedrijven is niet goed, een aantal bedrijven uitgezonderd. Het blijkt dat 20 tot 60% van de bedrijven (afhankelijk van het type maatregel) nog niet alle energiebesparende maatregelen nemen die zich in vijf jaar of minder terugverdienen. Circa 30 tot 40% van de bedrijven neemt energiebesparende maatregelen die zich in 3 jaar of minder terugverdienen, maar neemt niet alle maatregelen die wat minder snel zijn terugverdiend (4 of 5 jaar). De maatregel isolatie van een plat dak is relatief vaak genomen, met een terugverdientijd van 2-5 jaar. Opvallend is dat de maatregel CV ketel en CV-groep weersafhankelijk inregelen een terugverdientijd heeft tot 3 jaar, maar relatief weinig wordt genomen (in 40% van de gevallen).

5 Resultaten jaarverslagen

Dit hoofdstuk beschrijft het onderzoek van de VBDO naar jaarverslagen van beursgenoteerde bedrijven in relatie tot energiebesparing en CO₂-reductie. Begonnen wordt met een zestal criteria voor transparante rapportage van energieverbruik en CO₂-emissies (paragraaf 5.1). Op basis van deze criteria zijn 18 bedrijven onderling vergeleken wie het meest transparant rapporteert over energie en CO₂-emissies.

In paragraaf 5.2 is een rapportage opgesteld over het energieverbruik en de CO₂-emissies bij 71 bedrijven, gevolgd door een rapportage over de energiedoelstelling van deze bedrijven (5.3). In paragraaf 5.4 wordt nagegaan welke vormen van externe verificatie er zijn. Aan bod komen: GRI, het Carbon Disclosure Project, de Dow Jones Sustainability Index (DJSI) en SAM, de Meerjaren Afspraken MJA3, de ETS-rapportage. Afgesloten wordt met een conclusie.

5.1 Criteria voor transparante rapportage energie en CO₂-emissies

Voor diverse stakeholders, waaronder beleggers, leveranciers, klanten en de overheid, is het van belang dat bedrijven transparant rapporteren over hun duurzaamheidsbeleid, waaronder energieverbruik en CO₂-emissies.

VBDO stelt de volgende criteria voor om te beoordelen of een bedrijf voldoende publieke informatie verschaft (transparantie) over energieverbruik en CO₂-emissies:

1. publieke beschikbaarheid
2. volledigheid van informatie over doelen
3. eenvoudige rapportage over realisatie van het doel in 2011
4. directe en indirecte CO₂-emissies (scope 1 en 2)
5. externe verificatie en vergelijkbaarheid van informatie
6. voldoen aan wettelijke eisen

Toelichting criteria

1. Publiek beschikbare informatie

Rapporteert een bedrijf over energieverbruik en CO₂-emissies in jaarverslagen, duurzaamheids- of MVO-verslagen en is deze informatie op de website van het bedrijf te vinden?

2. Volledigheid van informatie over doelen

Rapporteert het bedrijf over CO₂- en/of energiebesparingsdoelen op een volledige manier. Dat wil zeggen; worden de doelen geformuleerd als een reductiepercentage in een bepaald jaar ten opzichte van een referentiejaar?

3. Eenvoudige rapportage over realisatie van het doel in 2011

Worden de doelen zodanig gesteld dat eenvoudig kan worden bepaald of het doel in een bepaald jaar gerealiseerd is?

4. Directe en indirecte CO₂-emissies

Worden absolute CO₂-emissies (of CO₂-equivalenten) gerapporteerd op minimaal scope 1 en scope 2 niveau; directe en indirecte emissies, op basis van Greenhouse Gas Protocol.

5. Externe verificatie (betrouwbaarheid) en vergelijkbaarheid van informatie

Wordt gerapporteerd waardoor de cijfers goed vergelijkbaar zijn met bedrijven in dezelfde branche of in andere landen? Wordt aangesloten bij internationaal erkende normen voor rapportage, zoals bijvoorbeeld GRI, CDP of DJSI?

6. Voldoen aan wettelijke eisen

Geeft het bedrijf informatie of wordt voldaan aan wettelijke eisen op het gebied van energieverbruik en CO₂-reductie? Toegespitst op Nederland; wordt gerapporteerd over het voldoen aan wettelijke minimumeisen voor energiebesparing uit het Activiteitenbesluit?

Criteria toegepast op 18 bedrijven

In onderstaande tabel is samengevat, hoe bedrijven voldoen aan een of meer van de 6 criteria voor transparante verslaglegging in jaarverslagen over energieverbruik en CO₂-emissies.

Tabel 2: Mate waarin bedrijven voldoen aan 6 criteria voor transparantie

Bedrijf	Openbaar	Doelen met referentiejaar	Eenvoudig Inzicht of CO ₂ - of energie-doel in 2011 is gehaald	Scope 1 en 2 (direct en indirect)	Externe verificatie (GRI, CDP)	Vermelding voldaan aan Activiteiten besluit
Aegon	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, GRI A+ CDP Eur. 2011 D 69 en CDP	Nee
Akzo Nobel	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, GRI C+ en CDP	Nee
Arcadis	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja, GRI C	Nee
Ballast Nedam	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, GRI B+	Nee
Binckbank	Ja	Nee	Nee	Nee	Ja GRI C	Nee
Brunel	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Delta Lloyd	Ja	Ja	Nee	Nee	Ja, GRI A+ 2012 en CDP	Nee
Grontmij	Ja	Ja	Nee	Nee	GRI en CDP	Nee
Heijmans	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja, GRI B+ en CDP	Nee
Holland Colours	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee, nog niet	Nee
KPN	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja GRI A+ en CDP	Nee
Mediq	Ja	Nee	Nee	Nee	Ja GRI C	Nee
PostNL	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja GRI A+	Nee
Qurius	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja GRI C	Nee
SNS Reaal	Ja	Nee	Nee	Nee	Ja, C+ en CDP	Nee
TMG	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, GRI C	Nee
TNT	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja, GRI A+ en CDP	Nee
Wereldhave	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee

Er scoort geen enkel bedrijf op alle 6 de transparantie criteria: wel voldoen een aantal bedrijven aan 5 criteria: KPN, TNT, Qurius, PostNL, Akzo Nobel en Ballast Nedam. Wereldhave en Brunel scoren alleen op het criterium van openbare informatie (het jaarverslag zelf). De relatief lage score van SNS Reaal wordt verklaard doordat bij de besparingsdoelen geen referentiejaar wordt gegeven en doordat niet eenvoudig (bijvoorbeeld grafisch of via een tabel) te zien is of de doelstelling voor 2011 ten opzichte van 2010 is gerealiseerd. Ook laat SNS Reaal geen

verdeling zien in CO₂-emissies in scope 1, 2 en 3. Voor Brunel, Wereldhave, Mediq en Binckbank geldt hetzelfde. Bij deze bedrijven ontbreken bovendien doelstellingen voor CO₂-reductie of energiebesparing op holdingniveau (22% van de bedrijven). Arcadis noemt wel een CO₂-reductiedoel, maar niet in welk jaar dat moet worden gehaald.

Alle bedrijven scoren op het criterium openbaarheid (jaarverslagen via website).

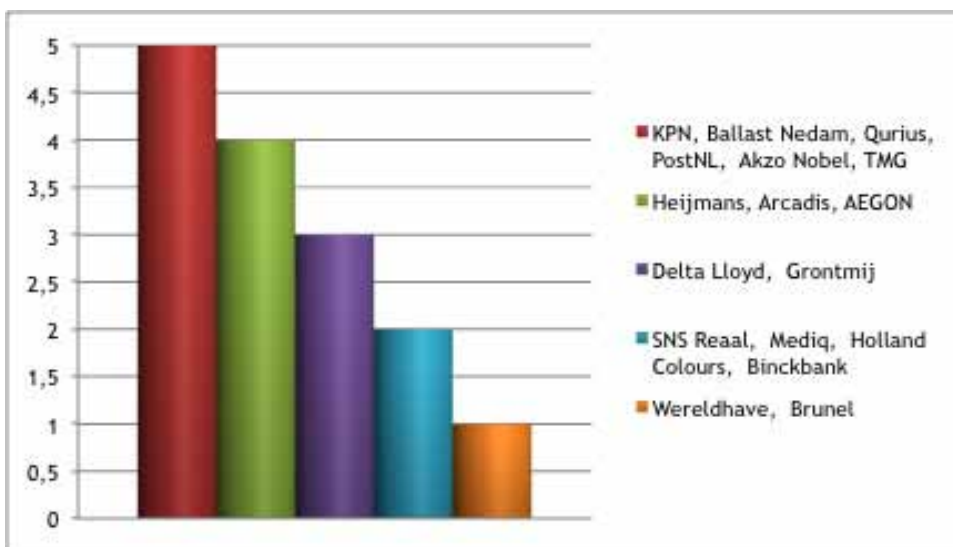
'Circa 67% van de bedrijven voldoet aan het criterium van het vermelden van een energie- of CO₂ reductiedoel met een jaartal en een referentiejaar. 4 bedrijven (22%) vermelden zelfs geen doelstelling op energiegebied.

Circa 56% van de bedrijven voldoet aan het criterium van een eenvoudig inzicht of het doel in 2011 gerealiseerd is.

Circa 44% van de bedrijven vermeldt CO₂-emissies onderscheiden naar scope 1 (directe emissies), scope 2 (indirecte emissies via inkoop elektriciteit) en scope 3 (overige indirecte emissies). Enkele bedrijven kennen deze verschillen wel, omdat ze rapporteren via GRI-methodes, maar vermelden de scopes niet in hun jaarverslag.

Circa 83% van de bedrijven rapporteert met geverifieerde cijfers over energie of CO₂-emissies (GRI). 45% van de bedrijven doet dit op basis van het Carbon Disclosure project.

Tabel 3: Mate van transparantie over energieverbruik en CO₂-emissies in jaarverslagen

Vergelijkbaarheid

Er wordt door bedrijven verschillend gerapporteerd over energieverbruik, CO₂-emissies en reductiedoelstellingen, maar er zijn ook overeenkomsten. De CO₂-emissies worden meestal in ton CO₂ per jaar uitgedrukt, maar soms in CO₂-equivalenten of GHG-emissies (inclusief overige broeikasgassen). Elektriciteits- en gasverbruik wordt altijd in kWh en m³ gas aangeduid en totaal energieverbruik en warmte meestal in MJ, GJ of TJ.

Ingewikkelder wordt het als reductiedoelen worden vastgesteld voor efficiëntieverbetering. PostNL heeft bijvoorbeeld een energie efficiëntie doelstelling om de CO₂-index te laten dalen van 100 in 2007 naar 45 in 2020. Deze index wordt uitgedrukt in kg CO₂ per m² gebouwen en gram CO₂ per km voor bestel- en vrachtauto's.

Akzo Nobel heeft als doelstelling om de CO₂-footprint intensiteit te verlagen met 10% per ton product in 2015 ten opzichte van 2009. Holland Colours heeft een vergelijkbare doelstelling, maar meet dat in MJ per kg goed geproduceerd product.

Sommige bedrijven meten hun energieverbruik of CO₂-emissie per medewerker (fte), zoals Delta Lloyd, SNS Reaal, Qurius en Grontmij. Anderen meten het in CO₂-emissie per omzeteenheid (Ballast Nedam).

Ahold meet bijvoorbeeld haar CO₂-emissies weer op een andere manier: de CO₂-emissies per m² verkoop oppervlak in supermarktfilialen.

Dat bovengenoemde bedrijven kiezen voor een reductiedoelstelling per eenheid (product, medewerker, omzet, verkoopoppervlak) heeft als nadeel dat de doelstellingen onderling niet te vergelijken zijn, maar heeft voor de bedrijven als voordeel dat eenvoudig gezien kan worden of er sprake is van energiebesparing of CO₂-reductie ondanks of dankzij een groei van de productie of omzet van het bedrijf. Een absoluut reductiedoel is lastig te behalen als een bedrijf aanzienlijk groeit, wat voor de meeste bedrijven toch een financiële doelstelling is.

Sommige bedrijven hebben ook aparte doelstellingen voor gebouwen. Qurius wil de gebouwgebonden CO₂ emissies in 2011 met 10% verminderen ten opzichte van 2009. TNT Express wil de CO₂-efficiency index voor gebouwen met 40% verbeteren in 2020 ten opzichte van 2007. Aegon wil CO₂ emissies van gebouwen met 10% verminderen in 2012 ten opzichte van 2009. Heijmans wil het energieverbruik in kantoorpanden eind 2013 verminderen met 15% ten opzichte van 2009.

Ballast Nedam, Heijmans en Grontmij hebben daarnaast ook doelstellingen om niveau 5 in de CO₂-prestatieladder vast te houden.

Het is gebruikelijk om de onderlinge vergelijkbaarheid van sectoren om CO₂-emissies onder te verdelen in 3 soorten: scope 1, 2 en 3, volgens het Greenhouse Gas Protocol Corporate Standard (revision 2004).

SCOPE 1 zijn emissies waar het bedrijf direct invloed op heeft (gas, elektra).

SCOPE 2 zijn emissies waar het bedrijf indirect invloed op heeft door elektriciteits opwekking elders, bijvoorbeeld inkoop van elektriciteit of groene stroom.

SCOPE 3 zijn overige indirecte emissies, bijvoorbeeld doelstelling voor de emissie woon-werkverkeer privéauto's, of de inhuur van onderaannemers voor transport.

Bij SCOPE 3 zijn er verschillen tussen bedrijven. Arcadis noemt hier bijvoorbeeld alleen het woon-werkverkeer, maar PostNL en TNT-Express noemen de CO₂-emissies bij het transport van onderaannemers.

TruCost methode

Een nieuwe methode om de CO₂-emissies van bedrijven voor scope 1, 2 en 3 onderling te vergelijken, is die van TruCost (zie bijlage 10). De gerapporteerde emissies kunnen door de andere berekeningsmethodiek voor scope 1, 2 en 3 (aanzienlijk) afwijken van de cijfers in jaarverslagen van de bedrijven zelf. Doordat TruCost de totale CO₂ emissie per omzet meet, kunnen bedrijven goed onderling met elkaar worden vergeleken wat betreft hun CO₂-intensiteit. Hieruit blijkt dat Randstad de laagste CO₂-intensiteit heeft (21 ton CO₂-e per miljoen dollar omzet) en AirFrance KLM de hoogste met 1015 ton CO₂-e per miljoen dollar omzet. Vliegtuigen

verbruiken grote hoeveelheden kerosine. Van de bedrijven die aan de VBDO enquête hebben meegedaan, is Akzo Nobel de grootverbruiker (536 ton/miljoen dollar omzet). Delta Lloyd, ING en SNS Reaal hebben juist een relatief lage CO₂ intensiteit van 25 ton/miljoen dollar omzet. Dat is verklaarbaar, omdat deze bedrijven reguliere kantoorwerkzaamheden uitvoeren, waarvoor geen energie benodigd is voor productieprocessen.

5.2 Rapportage energieverbruik en CO₂-emissies bij 71 bedrijven

VBDO heeft in 2012 bij 71 Nederlandse beursgenoteerde bedrijven de jaarverslagen (met bijbehorende duurzaamheids- of milieuverlagen) geanalyseerd en heeft op basis daarvan vragen gesteld op de aandeelhoudersvergaderingen in het voorjaar van 2012, onder andere over energie- en CO₂-emissies. Hierbij konden de volgende conclusies worden getrokken:

- een ruime meerderheid van circa 90% van de bedrijven rapporteert over energie- of CO₂-emissies en reductiedoelen;
- 28 bedrijven (25%) rapporteren hierover ook, door deel te nemen aan het Carbon Disclosure Project, met name de grotere multinationals in de AEX-bedrijven. CDP brengt namens meer dan 500 institutionele beleggers de CO₂-emissies van honderden multinationals in kaart en geeft hiervoor een cijfer van 1 tot 100.
- 44 bedrijven, waarvan 20 AEX-bedrijven, rapporteerden op basis van de richtlijnen van het Global Reporting Initiative voor duurzaamheidsrapportage. Dit betreft 62% van de 71 bedrijven. In deze GRI richtlijnen zijn ook indicatoren voor de rapportage over directe en indirecte CO₂-emissies (scope 1, 2 en 3) opgenomen. Deze cijfers kunnen ook extern worden geverifieerd. Zie hoofdstuk 3.2 voor meer informatie;
- 29 bedrijven (41%) koppelden duurzaamheidsdoelstellingen aan het variabele beloningsbeleid. Bij minimaal 5 daarvan ging het om energie of CO₂-reductiedoelen. Voorbeelden hiervan zijn PostNL (CO₂-emissie reductie), Shell (energie-efficiency, minder olie lekkages) en KPN (energiebesparing; 12,5% van de lange termijn bonus voor topmanagement). AkzoNobel koppelt voor 550 managers op basis van de SAM sustainability assessment duurzaamheidsdoelen aan variabele beloningen (50% van de lange termijn variabele beloning). Ook DSM koppelt 50% van de lange termijn incentives aan duurzaamheidsdoelen, te weten broeikasgas emissie reductie ten opzichte van de omzet.
- Er is een toename geconstateerd van de geïntegreerde jaarverslagen (financiële en duurzaamheidsinformatie samen). De verwachting is dat deze trend doorzet.
- 60 bedrijven (85%) doen mee aan de Nederlandse Transparantiebenchmark. Hierin worden bedrijven beoordeeld hoe transparant zij zijn over hun materieel relevante aspecten van hun MVO-beleid (waaronder CO₂-emissies). Bedrijven krijgen een score van 0 tot 198 (hoge hoger, hoe meer transparant) en worden in een ranking geplaatst. In 2011 deden 438 bedrijven mee, DSM stond op de eerste plaats..
- Van de 71 bedrijven rapporteerden er minstens 15 (21%) over hun energiebesparing in de vorm van MJA3-rapportages (jaarlijkse monitoringsrapporten). Deze rapportages zijn niet openbaar beschikbaar, maar worden aan Agentschap NL verstuurd. 5 van de 71 bedrijven (7%) doet mee aan het Europese CO₂-emissiehandel systeem ETS. De 20 MJA en ETS-bedrijven hebben een vrijstelling gekregen om te rapporteren over energiebesparingsmaatregelen die zich binnen 5 jaar terugverdienen (Activiteitenbesluit). De overige 50 bedrijven dienen hierover wel te rapporteren, indien het bevoegd gezag inzage vraagt in de genomen of te nemen energiebesparingsmaatregelen (opstellen Plan van aanpak).

5.3 Rapportage energiedoelstellingen

De onderzochte 18 beursgenoteerde bedrijven hanteren verschillende energiedoelstellingen. De meeste bedrijven werken niet met energiebesparingsdoelstellingen, maar met CO₂-reductiedoelstellingen (zie bijlage 11). De ambities variëren van 10% in 2 tot 3 jaar op gebouwniveau (AEGON, Qurius) tot CO₂-neutraal worden voor het hele bedrijf in 2013 (zie toelichting van begrippen hieronder:).

'CO₂-neutraal' zegt iets over de prestaties van een organisatie. De term CO₂-neutraal dekt onderwerpen als energiebesparing in gebouwen, CO₂-reductie met betrekking tot mobiliteit, inzet van duurzame energie en CO₂-compensatie.

'Klimaatneutraal' wordt bij voorkeur niet gebruikt. Klimaat is veel breder dan alleen energie of CO₂, het betreft ook andere broeikasgassen.

'Energie-neutraal' zegt iets over de prestaties van een gebouw. Het gaat om Mega Joules in de vorm van gas, elektriciteit en warmwater. De CO₂-uitstoot die daarmee gepaard gaat is een afgeleide. De energievraag wordt bepaald op basis van het gebouwgebonden en gebruikersgebonden energiegebruik. Deze energievraag wordt vervolgens door duurzame energiebronnen opgewekt. Bron: DHV, 'Uitgerekend Nul' , 2010.

'Energieleverend' gaat nog verder dan energie-neutraal: het gebouw levert meer energie (warmte of electriciteit) dan het zelf nodig heeft. Een voorbeeld hiervan is het hoofdgebouw van TNT Express:

Best Practice: TNT Express hoofdkantoor Hoofddorp

Het duurzame TNT Centre voldoet aan diverse duurzaamheidsmaatlaten: GreenCalc 1005, GPR gebouw 8,6 en LEED Platinum. Het energielabel is A+++.

Dit pand is energieleverend, waarbij gebruik wordt gemaakt van een LTES-systeem (opslag van duurzame warmte en koude) en een Bio-WKK. De gasrekening bedraagt € 0,- en het pand is CO₂-emissievrij. Er wordt gebruik gemaakt van LED-verlichting (daglichtafhankelijk), warmteterugwinning uit ventilatielucht en zonnepanelen (PV). Er is gebruik gemaakt van een innovatieve financieringsconstructie (Green Lease).

Er waren vier bedrijven waar een specifiek CO₂-reductiedoel op gebouwniveau is vastgesteld. Met name de bedrijven die het MJA3-convenant hebben onderschreven, hebben energiebesparingsdoelen.

Zo'n 75% van de onderzochte 18 bedrijven rapporteert over hun energiebeleid via het jaarverslag. Zo'n 25% van de bedrijven doet dit via het MVO- of duurzaamheidsverslag (soms beide). Zie bijlage 12.

Bijna de helft van de onderzochte bedrijven rapporteert ook op basis van het MJA3 Convenant. 4 bedrijven (22%) geven ook aan op het niveau van ETS (Emission Trading System) te rapporteren. 4 andere bedrijven stellen dat zij ook aan lagere overheden rapporteren. De helft van de bedrijven rapporteert ook over het gebruiken of opwekken van duurzame energie in hun kantoren.

5.4 Externe verificatie

De jaarverslagen van beursgenoteerde bedrijven kunnen als het om energie- en CO₂-rapportages gaat, op diverse manieren extern geverifieerd worden. Wij noemen achtereenvolgens: GRI, CDP, DJSI/SAM, MJA3 en ETS.

5.4.1 Global Reporting Initiative

Het Global Reporting Initiative (GRI)¹ is een non-profit organisatie (stichting), opgericht in 1997 door CERES en het United Nations Environmental Program (UNEP) met het doel om duurzaamheidsrapportages van bedrijven te standaardiseren. Sinds 2002 is het secretariaat gevestigd in Amsterdam. GRI heeft regionale kantoren en heeft een wereldwijd netwerk van 30.000 mensen. Global Reporting Initiative (GRI) stuurt aan op duurzaamheidsrapportage door alle organisaties. GRI produceert 's werelds meest volledige Sustainability Reporting Framework, om zo meer transparantie van organisaties te bewerkstelligen. Het Framework, met de Reporting Guidelines als hart, zet principes en indicatoren uiteen, die bedrijven gratis kunnen gebruiken bij het meten en rapporteren van hun economische, ecologische en sociale prestaties.

Sector Supplementen zijn versies van de GRI-richtlijnen, op maat gemaakt voor specifieke sectoren. Het gebruik van een Sector Supplement maakt internationale vergelijking mogelijk. Op dit moment zijn de volgende Sector Supplementen beschikbaar: Electric Utilities, Financial Services, Mining and Metals, NGO's Food Processing, Airport Operators, Construction and Real Estate, Event Organizers, Media and Oil and Gas.

44 van de 71 door VBDO onderzochte bedrijven (waarvan 20 AEX-bedrijven) rapporteerden in 2012 op basis van de GRI-richtlijnen voor duurzaamheidsrapportage (over het jaar 2011). In de GRI richtlijnen zijn indicatoren opgenomen voor directe en indirecte CO₂-emissies (scope 1, 2 en 3, gebaseerd op het Greenhouse Gas Protocol) Deze cijfers kunnen extern geverifieerd worden (externe Assurance).

Verslagen die gebruik maken van de GRI richtlijnen worden onderverdeeld in 3 toepassingsniveaus. Toepassingsniveau A geldt als de meest uitgebreide manier van rapporteren. Daarnaast is er niveau B en C. Bedrijven die beginnen met de GRI rapportage, doen dat meestal op toepassingsniveau C. Als het duurzaamheidsverslag ook extern geverifieerd wordt, komt er een + achter het toepassingsniveau A t/m C te staan [voetnoot met de link naar globalreporting.org en de application levels]. In hoofdstuk 5.1 is in de tabel een overzicht opgenomen welke bedrijven aan welk GRI niveau voldoen.

5.4.2 Carbon Disclosure Project

Het CDP brengt namens meer dan 500 institutionele beleggers de CO₂-emissies van honderden multinationals in kaart en geeft hiervoor een cijfer van 1 tot 100. 28 van de 71 door de VBDO onderzochte Nederlandse beursgenoteerde bedrijven rapporteren hierover ook in hun jaarverslag, waarvan 8 bedrijven die aan de uitgebreide VBDO enquête meewerkten; 45% van de deelnemende bedrijven. Ook dit is een vorm van externe verificatie van CO₂-emissies. Dit gebeurt met name bij de grotere multinationals in de AEX-bedrijven. In onderstaande tabel 4 staat vermeld, welke bedrijven dat waren:

Tabel 4 Rapportages Carbon Disclosure Project

Bedrijven	Deelname aan uitgebreide VBDO enquête
AEGON	ja
AkzoNobel	ja
Delta Lloyd	ja
Grontmij	ja
Heijmans	ja
KPN	ja
SNS Reaal	ja
TNT Express	ja

1 www.globalreporting.org

Bedrijven	Deelname aan uitgebreide VBDO enquête
Ahold	nee
AirFrance KLM	nee
AMG	nee
Arcelor Mittal	nee
BAM	nee
DSM	nee
Heineken	nee
Imtech	nee
ING	nee
Logica	nee
NSI	nee
Nutreco	nee
Randstad	nee
Philips	nee
Reed Elsevier	nee
Shell	nee
Unilever	nee
USG People	nee
Wavin	nee
Wessanen	nee

5.4.3 Dow Jones Sustainability Index (DJSI) en SAM

De Dow Jones Sustainability Index (DJSI) is een internationaal erkende index, die de mate van duurzaamheid beschrijft van beursgenoteerde bedrijven. Hetzelfde geldt voor de duurzaamheidsindex van SAM Sustainability Investing. SAM werkt samen met de DJSI. Bedrijven die hieraan meedoen, moeten gegevens aanleveren over onder andere CO₂-emissies en energieverbruik over verschillende jaren. Ook de DJSI is een vorm van externe verificatie. De volgende zes Nederlandse bedrijven kregen een eervolle vermelding als supersector leader bij de Dow Jones Sustainability Index 2012, wat betekent dat zij wereldwijd de nr. 1 zijn als het gaat om duurzaamheid:

Tabel 5: Nederlandse bedrijven en Dow Jones Sustainability Index en sustainability leaders SAM

Bedrijf supersector leader DJSI	Sector
DSM	Chemie
Philips	Huishoudelijke apparaten
AirFrance/KLM	Reizen en ontspanning
Unilever	Voedselproductie
PostNL	Industriële goederen en diensten

Sustainability leader	Klasse
DSM	Goud
Akzo Nobel	Goud
PostNL	Goud
TNT Express	Goud
Philips	Goud
Unilever	Zilver
KPN	Zilver
Arcelor Mittal	Zilver
Ahold	Brons
Heineken	Brons
Aegon	Brons
ING	Brons
Reed Elsevier	Brons
Wolters Kluwer	Brons
SBM Offshore	Brons
Corio	Brons
ASML	Brons

5.5 Meerjaren Afspraken MJA3

De MJA3 afspraken zijn ondertekend door 15 van de volgende beursgenoteerde bedrijven: ADM, AirFrance KLM, Delta Lloyd, Heijmans (asfaltcentrales), Holland Colours, Imtech, ING, KPN, Ordina, Philips, SNS Reaal, Ten Cate, Unilever en Wavin (status deelnemerslijst 15 november 2012). TMG heeft dit recent gedaan. TMG is hier recent bij aangehaakt. Dit betekent dat bedrijven toezeggen elk jaar minimaal 2 % op hun energieverbruik te besparen. Er moet elke 4 jaar een plan worden opgesteld per bedrijf, dat jaarlijks gemonitord wordt. Deze jaarlijkse monitoringsrapportages worden opgestuurd naar Agentschap NL en zijn niet publiek openbaar. Alleen door een beroep te doen op de Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB) kunnen hierop uitzonderingen gemaakt worden, indien de rechter het verzoek honoreert. Wel publiceert Agentschap NL per sector een overzicht. In 2011 is bijvoorbeeld bij de sector chemie met 64 chemische bedrijven het energieverbruik ondanks de economische crisis zelfs met 11% gestegen, terwijl bij de ICT-sector de doelen uit het Meerjarenplan juist ruim zijn gehaald. Ook bij de sector financiële dienstverleners (9 bedrijven) wordt de verwachte energie efficiency verbetering voor de periode 2009 tot en met 2012 van 10,0% (342 TJ) ten opzichte van het basisjaar 2008 naar verwachting ruim gehaald. Over deze sector wordt in het Sectorrapport 2011 het volgende gezegd: duurzaamheid heeft een vaste plaats op de agenda van de financiële sector gekregen. Het gebruik van milieu- en duurzaamheidsmeetlatten (BREEAM, LEED en GPR) is langzamerhand gemeengoed geworden. Zuinig omgaan met energie maakt veelal deel uit van het Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen beleid, dat een steeds belangrijkere rol krijgt in het bedrijfsleven en dus ook binnen de financiële sector.

Voor beleggers die per bedrijf willen weten, hoe het energiebeleid in de praktijk werkt, is een sectorrapport weinig informatief, omdat de informatie per bedrijf niet toegankelijk is en de situatie tussen bedrijven in een sector sterk kan verschillen. Het verdient aanbeveling om de jaarlijkse monitoringsrapportages ook voor de individuele bedrijven publiek beschikbaar te stellen, met uitzondering van informatie die concurrentiegevoelig is.

Er zijn 6 bedrijven die meedoen aan het MJA3-convenant, die tevens de VBDO-enquête hebben ingevuld: SNS-Reaal, KNP, Delta Lloyd, Holland Colours, Heijmans en TMG.

Aan hen is in de enquête de vraag gesteld in hoeverre zij gebruik maken van MJA-gegevens voor het jaar- of duurzaamheidsverslag.

Delta Lloyd heeft als energiedoelstelling dezelfde doelstelling als het MJA3 convenant: 2% energiebesparing per jaar. Het bedrijf geeft aan dat de bron voor de cijfers uiteraard hetzelfde is voor MJA3 en het jaarverslag en dat de cijfers van de MJA-rapportage ook in het duurzaamheidsverslag staan. Delta Lloyd rapporteert over energieverbruik gegevens, over getroffen energie maatregelen en over het voldoen aan wettelijke verplichtingen.

Ook Holland Colours hanteert de MJA3-energie doelstelling als haar eigen bedrijfsdoelstelling. Zij gebruiken MJA-3 rapportages voor het eigen jaarverslag (energieverbruik gegevens, getroffen energiemaatregelen en voldoen aan wettelijke verplichtingen).

KPN hanteert de MJA3-doelstelling eveneens als haar eigen doelstelling voor energiebesparing (2% besparing en 20% minder verbruik in 2020 t.o.v. 1995), naast een tweede doelstelling voor CO₂-reductie die ambitieuzer is (CO₂-neutraal in 2020).

KPN stelt dat juist de gegevens voor het duurzaamheidsverslag worden gebruikt voor de jaarlijkse MJA-monitoring en updates op het Energie Efficiency Plan 2009-2012 (en niet andersom). Ook hier gaat het om energieverbruiksgegevens, getroffen energiemaatregelen en voldoen aan wettelijke verplichtingen.

SNS-Reaal heeft een energiedoelstelling gekozen die verder gaat dan de MJA3-doelstelling: 3% energiebesparing per jaar. Er wordt gebruik gemaakt van energie verbruik gegevens uit het MJA-verslag voor het duurzaamheidsverslag.

Heijmans maakt gebruik van de MJA-3 rapportages voor het duurzaamheidsverslag (energieverbruiksgegevens, genomen energiemaatregelen, voldoen aan wettelijke verplichtingen). Heijmans hanteert het duurzaamheidsverslag 2011 een eigen doelstelling voor de reductie van de CO₂-footprint van -10% in 3 jaar t.o.v. 2009, gerelateerd aan de omzet. Voor de diverse 10 asfaltcentrales in Nederland, die meedoen aan het MJA3-convenant, hanteert Heijmans als doelstelling een reductie van het energieverbruik van 3% per ton asfalt ten op zichte van de gemiddelde centrale bij gemiddeld gebruik. Voor 2012 wordt overwogen de doelstelling aan te passen aan de door Heijmans ontwikkelde labelsystematiek, waarbij alle centrales moeten voldoen aan het A-label.

Het doel voor de reductie van energieverbruik voor kantoorpanden is overigens 15% eind 2013 ten opzichte van 2009.

Tenslotte Telegraaf Media Group. In het jaarverslag 2011 is nog geen melding gemaakt van MJA3 en hiervan afgeleide doelen. De CO₂-reductiedoelstelling is 40% ten opzichte van 2010 in 3-5 jaar.

5.6 ETS-rapportage

De volgende beursgenoteerde bedrijven hebben een rapportageverplichting vanwege deelname aan het ETS-systeem voor CO₂-emissiehandel: Akzo Nobel, Crown van Gelder, DSM, Heineken en Shell. In Nederland doen in totaal zo'n 400 bedrijven hieraan mee (zie ook hoofdstuk 2.2.2.). Vanaf 2013 moeten ook vliegtuigmaatschappijen zoals AirFrance KLM meedoen.

De CO₂-emissievergunning verplicht elk bedrijf om de totale uitstoot van een jaar te bepalen, te rapporteren en minstens de hoeveelheid emissierechten ook in te leveren waartoe het bedrijf verplicht is. Als een bedrijf in een jaar minder uitstoot dan de hoeveelheid rechten die het bezit, kan het die rechten verkopen of opsparen. Als een bedrijf méér CO₂ dreigt uit te stoten dan de hoeveelheid rechten die het al heeft, dan kan het bedrijf de volgende keuzes maken:

- Minder gassen uitstoten door het productieproces schoner te maken;
- Emissierechten bijkopen. Bedrijven kunnen de extra emissierechten kopen op de markt, bij andere bedrijven, op een veiling of via een project buiten de EU.

Bedrijven zullen extra emissierechten bijkopen als het (nu nog) te duur is om schoner te produceren. Als de prijzen van CO₂-emissierechten (dreigen te) stijgen, kan een bedrijf besluiten om de productie CO₂-armer te maken.

Uiteraard moet elke transactie in de handel met emissierechten geregistreerd en gerapporteerd worden.

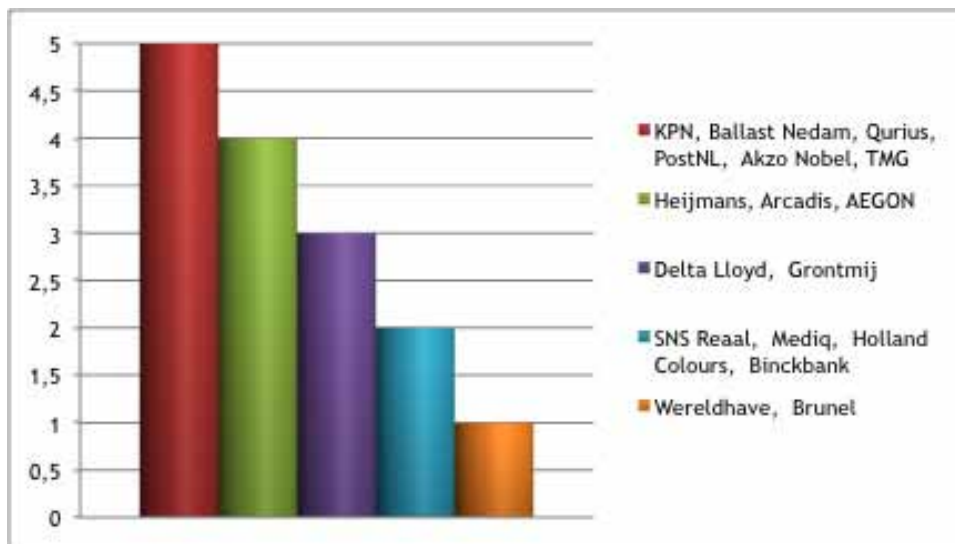
5.7 Conclusie

VBDO heeft 6 criteria opgesteld om te beoordelen of een bedrijf voldoende transparant is over energieverbruik en CO₂-emissies:

1. publieke beschikbaarheid (jaarverslagen op website)
2. volledigheid van informatie over reductiedoelen
3. eenvoudige rapportage over realisatie van het doel in 2011
4. directe en indirecte CO₂-emissies (scope 1 en 2)
5. externe verificatie en vergelijkbaarheid van informatie
6. informatie over het voldoen aan wettelijke eisen

In onderstaande tabel 6 is samengevat welke bedrijven voldoen aan een of meer van de 6 criteria over transparantie. De transparantie is beter, naarmate aan meer criteria wordt voldaan.

Tabel 6: Mate van transparantie over energieverbruik en CO₂-emissies in jaarverslagen

Alle bedrijven scoren op het criterium openbaarheid (jaarverslagen via website).

67% van de bedrijven voldoet aan het criterium van het vermelden van een energie- of CO₂ reductiedoel met een jaartal en een referentiejaar. 4 bedrijven (22%) vermelden zelfs geen doelstelling op energiegebied.

56% van de bedrijven voldoet aan het criterium van een eenvoudig inzicht of het doel in 2011 gerealiseerd is.

44% van de bedrijven vermeldt CO₂-emissies onderscheiden naar scope 1 (directe emissies), scope 2 (indirecte emissies via inkoop elektriciteit) en scope 3 (overige indirecte emissies). Enkele bedrijven kennen deze verschillen wel, omdat ze rapporteren via GRI-methodes, maar vermelden de scopes niet in hun jaarverslag.

83% van de bedrijven rapporteert met geverifieerde cijfers over energie of CO₂-emissies (GRI). 45% van de bedrijven doet dit op basis van het Carbon Disclosure project.

Vergelijkbaarheid

De onderlinge vergelijkbaarheid van energie- en CO₂-reductiedoelen van beursgenoteerde bedrijven is klein. Het meest voorkomend is een CO₂-reductiedoel van een aantal procent in een bepaald jaar ten opzichte van een eerder jaar. Met name bij reductiedoelen in de vorm van efficiency verbetering, is de onderlinge vergelijkbaarheid klein tussen bedrijven.

Externe verificatie

Van de 71 onderzochte bedrijven kennen 36 een vorm van externe verificatie op basis van rapportages voor GRI, CDP, DJSI of SAM (51%). Bij de 18 bedrijven die uitgebreide VBDO enquête hebben ingevuld, ligt dit percentage aanzienlijk hoger: 83% rapporteert op basis van GRI. Hieruit kan de conclusie worden getrokken, dat bedrijven die de enquête invulden hun duurzaamheidsrapportages relatief goed op orde hebben.

6 Conclusies

De belangrijkste 3 onderzoeksvragen waren:

1. Wordt in jaarrapportages van beursgenoteerde bedrijven melding gemaakt over het voldoen aan de energiemaatregelen uit het Activiteitenbesluit (Wet milieubeheer)?
2. In welke mate zijn deze wettelijk verplichte energiemaatregelen bekend bij bedrijven en in welke mate wordt hieraan voldaan?
3. Hoe transparant rapporteren bedrijven over energie en is dit onderling goed vergelijkbaar?

In dit hoofdstuk worden in paragraaf 6.1 de conclusies weergegeven over de eerste twee onderzoeksvragen over het Activiteitenbesluit en in paragraaf 6.2 volgen de conclusies ten aanzien van de laatste onderzoeksvraag over transparantie.

6.1 Conclusies Activiteitenbesluit

Vermelding energiebesparingsmaatregelen Activiteitenbesluit in jaarverslagen

In jaarrapportages van beursgenoteerde bedrijven wordt nauwelijks melding gemaakt over het voldoen aan de energiemaatregelen met een terugverdientijd van 5 jaar of minder uit het Activiteitenbesluit (Wet milieubeheer). In de jaarverslagen van 71 beursgenoteerde bedrijven, was alleen bij Beter Bed een verwijzing hiernaar te vinden. Ongeveer 10% van de onderzochte bedrijven, zoals KPN en Arcadis, vermelden wel redelijk uitgebreid welke energiebesparingsmaatregelen genomen zijn.

Bekendheid met Activiteitenbesluit

Het Activiteitenbesluit verplicht bedrijven energiemaatregelen te nemen die zich in 5 jaar of minder terugverdienen. Uit het VBDO onderzoek blijkt dat van de 18 onderzochte bedrijven 22% van de MVO-managers niet op de hoogte is van deze wettelijke minimumeisen voor energiebesparing in gebouwen. 78% van de bedrijven is dus wel bekend met het Activiteitenbesluit.

Tabel 7: Bekendheid bedrijven met Activiteitenbesluit

Beursgenoteerde bedrijven	
VBDO onderzoek 2012	78%

De vragenlijsten zijn verstuurd naar de MVO-managers binnen het bedrijf met de vraag die door te sturen naar het hoofd huisvesting of de facilitair manager. Van de bedrijven die wel op de hoogte zijn van de wet, durft minder dan de helft te stellen dat aan deze wet wordt voldaan op alle bedrijfslocaties. De meerderheid van de bedrijven houdt een slag om de arm en stelt dat deels of bijna wordt voldaan aan de wettelijke minimum eisen.

Naleving Activiteitenbesluit

De naleving van het Activiteitenbesluit door bedrijven is matig, een aantal bedrijven uitgezonderd. Het blijkt dat 20 tot 60% van de bedrijven (afhankelijk van het type maatregel) nog niet alle energiebesparende maatregelen nemen die zich in vijf jaar of minder terugverdienen. Uit het VBDO onderzoek bleek dat 55% van de 18 onderzochte bedrijven volgens eigen zeggen alle energiebesparende maatregelen neemt die zich in 3 jaar terugverdienen. Als echter gekeken wordt naar de energiebesparende maatregelen die daadwerkelijk genomen zijn en hun terugverdientijden (zie tabel 2 en bijlage 14), dan blijkt dat 30-40% van de bedrijven (vrijwel) alle energiebesparende maatregelen hebben genomen die zich in 5 jaar of minder terugverdienen in alle bedrijfsgebouwen. Een fors deel van de bedrijven (45%) geeft aan dat zij ondanks de

korte terugverdientijd van 3 jaar sommige maatregelen toch nog niet genomen hebben (of nog niet in alle gebouwen). Maatregelen die zich in 3 tot en met 5 jaar terugverdienen, worden veelal maar in een deel van de gebouwen genomen. Een klein deel van de bedrijven (22%) neemt in sommige gebouwen ook maatregelen die zich pas in 5 tot 10 jaar terugverdienen, zoals PV-panelen, zie bijlage 14 en figuur 2. Opvallend is dat de maatregel CV ketel en CV-groep weersafhankelijk inregelen een terugverdientijd heeft tot 3 jaar, maar relatief weinig wordt genomen (in 40% van de gevallen).

Van de door de VBDO onderzochte bedrijven heeft 22% een bezoek gehad van de gemeentelijke milieu-inspecteur in 2011 of 2012 om te onderzoeken of de verplichte energiewaarderegelingen zijn uitgevoerd. Een bedrijf heeft op basis van zo'n bezoek een Plan van Aanpak opgesteld. Tweederde van de bedrijven die zo'n bezoek kregen, stelt dat het inspectiebezoek of het Plan van Aanpak energiebesparing niet tot nieuwe energiewaarderegelingen hebben geleid, die anders niet genomen zouden zijn.

Dat bedrijven niet alle energiebesparende maatregelen nemen die zich in 5 jaar of minder terugverdienen, leidt tot een aanzienlijke financiële schadepost bij bedrijven. Volgens AgentschapNL hebben bedrijven een jaarlijkse verliespost van € 563 miljoen per jaar omdat zij een deel van de energiebesparende maatregelen die verplicht zijn, toch niet nemen. Om dit verlies te voorkomen, is een investering nodig van € 1,67 miljard, ofwel gemiddeld € 200 miljoen per jaar tot medio 2020. Tegenover deze investering staat tot 2020 € 2,7 miljard aan besparingen (AgentschapNL, 2011).

Als redenen waarom energiewaarderegelingen die zich bijvoorbeeld binnen 2 jaar terugverdienen nog niet zijn genomen, geven bedrijven diverse antwoorden:

- alleen installatiegerichte maatregelen worden doorgevoerd met vervanging op natuurlijke momenten en na pilots;
- financieel-economische redenen;
- de eigenaar/huurders positie;
- energiebesparingsmaatregelen geen prioriteit.

De handhaver van de wet zal per geval beoordelen of deze redenen legitiem zijn. Financieel-economische redenen kunnen leiden tot uitstel van de verplichte maatregelen.

Uit het onderzoek van de VBDO blijkt dat zowel de bedrijven als handhavers knelpunten ervaren als het gaat om het nemen van energiebesparende maatregelen op basis van het Activiteitenbesluit. Er is discussie over de vraag welke energiebesparende maatregelen nu wel of niet verplicht zijn. Het ontbreken van een wettelijk verankerde lijst met energiebesparende maatregelen met 5 jaar terugverdientijd, die onbetwist is, wordt als knelpunt het meest genoemd. Ook vaak genoemd zijn onduidelijke toetsingskaders voor het bevoegd gezag richting huurders en gebruikers. Ten slotte wordt genoemd: het ontbreken van een verplichte energieparagraaf in jaarverslagen. Dit sluit aan op de aanleiding voor dit rapport.

Onderzoek van Jones Lang LaSalle geeft aan dat 90% van de 135 bedrijven aangeeft dat de overheid wet- en regelgeving moet invoeren om energiezuinige huisvesting te stimuleren.

6.2 Conclusies jaarverslagen en transparantie

De VBDO onderzocht voor 71 beursgenoteerde bedrijven de jaarverslagen. De wijze waarop over energie- en CO₂-emissies wordt gerapporteerd is in onderstaande tabel samengevat:

Wijze van rapporteren in jaarverslagen	Percentage bedrijven
Energieverbruik en/of CO ₂ -emissies	90%
Deelname aan Carbon Disclosure Project	25%
Deelname aan GRI	62%
CO ₂ -reductie of energiebesparing onderdeel van bonusbeleid	7%
Rapportage via EU-ETS (emissiehandel)	7%
Rapportage via MJA3	21%

Geconcludeerd wordt dat de jaarlijkse (monitorings)rapportages over energiebesparing bij bedrijven die meedoen aan het MJA3 convenant, niet openbaar zijn. Ook de opgestelde Plannen van Aanpak voor energiebesparing die bedrijven op verzoek van de Milieu inspectie regelmatig moeten opstellen, is niet openbaar. Hierdoor is er op bedrijfsniveau geen objectieve informatie beschikbaar om vast te stellen of bedrijven zich aan het MJA convenant of aan het Activiteitenbesluit houden.

Voor diverse stakeholders, waaronder beleggers, leveranciers, klanten en de overheid, is het van belang dat bedrijven transparant rapporteren over hun duurzaamheidsbeleid, waaronder energieverbruik en CO₂-emissies. VBDO heeft daarom de volgende criteria opgesteld om te beoordelen of een bedrijf voldoende transparant is over energieverbruik en CO₂-emissies:

1. publieke beschikbaarheid (jaarverslagen op website)
2. volledigheid van informatie over reductiedoelen
3. eenvoudige rapportage over realisatie van het doel in 2011
4. directe en indirecte CO₂-emissies (scope 1 en 2)
5. externe verificatie en vergelijkbaarheid van informatie
6. voldoen aan wettelijke eisen

Als deze criteria worden toegepast op de situatie van de 18 bedrijven die de VBDO-enquête invulden, blijkt dat er geen bedrijven zijn die aan alle 6 criteria voldoen. Bedrijven die aan 5 criteria voldoen zijn Akzo Nobel, Ballast Nedam, Qurius, KPN, PostNL en Telegraaf Media Group.

Alle bedrijven scoren op het criterium openbaarheid (jaarverslagen via website).

67% van de bedrijven voldoet aan het criterium van het vermelden van een energie- of CO₂ reductiedoel met een jaartal en een referentiejaar. 4 bedrijven (22%) vermeldt zelfs geen doelstelling op energiegebied.

56% van de bedrijven voldoet aan het criterium van een eenvoudig inzicht of het doel in 2011 is gerealiseerd.

44% van de bedrijven vermeldt CO₂-emissies onderscheiden naar scope 1 (directe emissies), scope 2 (indirecte emissies via inkoop elektriciteit) en scope 3 (overige indirecte emissies). Enkele bedrijven kennen deze verschillen wel omdat ze rapporteren via GRI-methodes, maar vermelden de scopes niet in hun jaarverslag.

83% van de bedrijven rapporteert met geverifieerde cijfers over energie of CO₂-emissies (GRI). 45% van de bedrijven doet dit op basis van het Carbon Disclosure project.

Vergelijkbaarheid

Er wordt door bedrijven verschillend gerapporteerd over energieverbruik, CO₂-emissies en reductiedoelstellingen, maar er zijn ook overeenkomsten. De CO₂-emissies worden meestal in ton CO₂ per jaar uitgedrukt, maar soms in CO₂-equivalenten of GHG-emissies (inclusief overige broeikasgassen). Elektriciteits- en gasverbruik wordt altijd in kWh en m³ gas aangeduid en totaal energieverbruik en warmte meestal in MJ, GJ of TJ.

Ingewikkelder wordt het als reductiedoelen vastgesteld worden voor efficiëntieverbetering (CO₂ reductie per m² gebouw, medewerker, omzet, of per product). Als bedrijven een indicator selecteren die hun goed uitkomt, maar die in dezelfde sector niet of minder vaak wordt gebruikt, wordt de vergelijkbaarheid met andere bedrijven lastig.

SNS-Reaal heeft bezwaren tegen het meten van energie per m² bij kantoren. Door 'Het Nieuwe Werken' wordt het energieverbruik per m² groter, maar het energieverbruik per medewerker (fte) een stuk kleiner. Door de bezetting van panden te vergroten, wordt er meer energie verbruikt door het pand en worden ruimtes langer verwarmd. Overigens zullen thuiswerkers thuis extra energie verbruiken.

Ballast Nedam, Heijmans en Grontmij hebben daarnaast ook doelstellingen om niveau 5 in de CO₂-prestatieladder vast te houden.

Het is gebruikelijk om de onderlinge vergelijkbaarheid van sectoren inzake CO₂-emissies onder te verdelen in 3 soorten: scope 1, 2 en 3, volgens het Greenhouse Gas Protocol Corporate Standard. GRI is een rapportagevorm waarin deze scope indeling terugkomt.

De onderlinge vergelijkbaarheid van energie- en CO₂-reductiedoelen van beursgenoteerde bedrijven is niet bijzonder goed (zie bijlage 11). Het meest voorkomend is een CO₂-reductiedoel van een aantal procent in een bepaald jaar ten opzichte van een eerder jaar.

De top-3 van bedrijven met de grootste ambities voor CO₂-reductie:

1. Grontmij CO₂-neutraal in 2013²
2. Qurius klimaatneutraal in 2014 (met energieneutrale gebouwen)
3. KPN CO₂-neutraal in 2020

De meeste bedrijven werken niet met energiebesparingsdoelstellingen, maar met CO₂-reductiedoelstellingen. De ambities variëren van 10% CO₂ reductie in 2 tot 3 jaar op gebouwniveau tot CO₂-neutraal worden voor het hele bedrijf in 2013. Vier van de 18 bedrijven hebben een specifiek CO₂-reductiedoel op gebouwniveau vastgesteld, naast algemene reductiedoelen voor het hele bedrijf.

De informatie in de volgende conclusies is behalve op de publieke jaarverslagen ook gebaseerd op de enquête die door 18 bedrijven is ingevuld.

MJA3-rapportage en jaarverslagen

Van de 18 bedrijven uit de enquête deden er 5 mee aan het MJA3-Convention. Vier van deze bedrijven gebruikten de gegevens uit MJA-3 rapportages voor informatie in hun duurzaamheids- of jaarverslag.

---

2 zie hoofdstuk 5.3 voor toelichting van deze begrippen.

Energieneutraal verbouwen

Twee van de onderzochte bedrijven hebben plannen om binnen 5 jaar gebouwen in Nederland energieneutraal te verbouwen. Een bedrijf wil namelijk al eind 2014 klimaatneutraal worden en wil daarom energieneutraal renoveren bij alle (huur)panden. Een ander bedrijf sluit het niet uit, maar stelt dat dit afhankelijk is van meerdere factoren, zoals verhuurder en resterende huurperiode. Enkele van de onderzochte bedrijven geven aan gebruik te maken van Green Lease constructies of Energy Service Companies (ESCO's) voor de (innovatieve) financiering van energiebesparende maatregelen.

Eigendom versus huur van kantoorpanden

Gemiddeld is 17% van de kantoorgebouwen van de onderzochte 18 beursgenoteerde bedrijven in eigendom bij het bedrijfspan; bij 4 bedrijven 0%. Het huren van panden maakt het lastiger om energiemaatregelen doorgevoerd te krijgen, omdat medewerking nodig is van de eigenaar. In de praktijk kan dit lastig zijn, ondanks de wettelijke verplichting die ook voor de eigenaar geldt. Anderzijds zijn diverse vastgoedfondsen eigenaar van veel kantoorpanden. De meeste vastgoedfondsen met kantoorpanden in Nederland hebben in een recent onderzoek (VBDO, 2012) aangegeven als beleid te hanteren dat alle energiebesparende maatregelen genomen worden die zich in 5 jaar of minder terugverdienen: Achmea Vastgoed (Office), Altera Vastgoed (Office), Amvest (Core Fund), ASR Vastgoedfonds, CBRE Global Investors Dutch Retail Fund en Dutch Office Fund, Vesteda en Unibail Rodamco. Steeds meer vastgoedfondsen kiezen voor Esco's of andere constructies die het mogelijk maken dat er wordt geïnvesteerd in energiebesparing, zonder dat de energierekening voor de huurder omhoog gaat. Huurders en eigenaren kunnen elkaar dus aanspreken op het naleven van het Activiteitenbesluit.

Energie en CO₂-reductiedoelen bij bonusbeleid (remuneratie)

Steeds meer beursgenoteerde bedrijven koppelden duurzaamheidsdoelstellingen aan het variabele beloningsbeleid. Bij minimaal 5 bedrijven ging het om de koppeling aan het realiseren van energie- of CO₂-reductiedoelen. Voorbeelden hiervan zijn PostNL (CO₂-emissie reductie), Shell (energie-efficiency, minder olie lekkages) en KPN (energiebesparing: 12,5% van de lange termijn bonus voor topmanagement). Ook DSM koppelt 50% van de lange termijn incentives aan duurzaamheidsdoelen, te weten broeikasgas emissie reductie ten opzichte van de omzet.

Bijlage

1 Literatuurlijst

- **AgentschapNL/Platform Duurzame Huisvesting**, 'Energiebesparing en het Activiteitenbesluit, 30 november 2011
- **AgentschapNL.nl**, Deelnemers MJA3 en voortgangsrapportages en monitoringsrapportages MJA3 (bijv. Financiële Dienstverlening 2011, Chemische industrie, 2011, MJA sectorrapport ICT).
- **Algemene Rekenkamer**, 'Energiebesparing: ambities en resultaten', 6 oktober 2011
- **Bouwfonds REIM**, 'Market Update Duurzaam Vastgoed', maart 2011
- **Builddesk**, 'Energieprestaties en beleggingswaarde', september 2012
- **CE, 2007**, A. (Ab) de Buck, M.C.M. (Marjolein) Koot, C. (Cor) Leguijt, L.M.L. (Lonneke) Wielders Energiebesparingsonderzoeken bij meldingsplichtige bedrijven Delft : CE Delft, 2007
- **DHV**, 'Uitgerekend nul', 2010
- **EZ en VROM, 1999**, Circulaire Energie in de Milieuvergunning, Den Haag : Ministeries EZ en VROM, 1999
- **InfoMil, 2005**, Handboek Wegen naar Preventie bij bedrijven; aanpak preventie in het kader van de Wet milieubeheer voor vervoer, water, afval en energie Den Haag ; InfoMil, 2005
- **InfoMil 2006**, Werkboek Wegen naar Preventie bij bedrijven; aanpak preventie in het kader van de Wet milieubeheer voor vervoer, water, afval en energie, Den Haag : InfoMil, 2006
- **InfoMil, 2009**, InfoMil, website "Energiebesparing en Winst", <http://www.infomil.nl/onderwerpen/duurzame/energie/energiebesparing>
- **InfoMil**, 'Energiebesparing en Winst, checklist kantoren', 2012
- **Jones Lang Lasalle**, 'Duurzame huisvesting: Een gids voor de Nederlandse kantoorgebruiker', December 2008
- **Majoor en de Buck**, 'Energie in vergunningverlening en handhaving Uitvoering Gelijkwaardig Alternatief door gemeenten', 14 juni 2010
- **Ministerie BZK**, 'Plan van aanpak energiebesparing gebouwde omgeving', februari 2011
- **Ministerie BZK**, 'Nationaal Plan voor het bevorderen van bijna-energie neutrale gebouwen in Nederland', september 2012
- **Ministerie VROM, 2007**, BESLUIT van 19 oktober 2007, houdende algemene regels voor inrichtingen (Besluit algemene regels voor inrichtingen milieubeheer) Den Haag : Ministerie van VROM, 2007
- **Quispel en Heemskerk**, 'De intrede van 'green lease' op de Nederlandse vastgoedmarkt? Inzicht in de 'groenheid' van Nederlandse huurovereenkomsten', september 2011
- **Rabobank, PWC**, 'Samen aan de slag - best practices in duurzame utiliteitsbouw', oktober 2011

- **Raad van State, 2008**, Uitspraak in zaak tussen deelgemeenten Amsterdam en milieudienst IJmond tegen supermarkten http://www.raadvanstate.nl/uitspraken/zoeken_in_uitspraken/zoekresultaat/?verdict_id=18213
geraadpleegd 1 december 2009
- **Rijk et al., 2008**, Meerjarenaafspraken energie-efficiëntie 2001 - 2020, MJA3, Den Haag : Rijk, IPO, Brancheorganisaties, gemeenten, 2008
- **VBDO**, 'Vooruitgang in duurzaamheid; rapportage aandeelhoudersvergaderingen 2011, duurzame ontwikkelingen bij 71 Nederlandse beursgenoteerde bedrijven', 9 juli 2012
- **VBDO**, 'Benchmark duurzaam vastgoed', november 2012
- **VROM Inspectie**, 'Energie in vergunningverlening en handhaving, Uitvoering Gelijkwaardig Alternatief door gemeenten', 14 juni 2010

2 Gebruikte afkortingen

BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CDP	Carbon Disclosure Project
CO ₂	Carbondioxide, een broeikasgas
DGBC	Dutch Green Building Council
CSR	Corporate Social Responsibility
DJSI	Dow Jones Sustainability Index
EEP	Energie Efficiency Plan (in kader van MJA3)
EPA-U	Energie Prestatie Advies Utiliteitsbouw
EPBD	Energy Performance of Buildings Directive (Europese richtlijn)
ESCo	Energy Service Company
EU-ETS	European Union Emission Trading System
GHG	Greenhouse Gas
GJ	GigaJoule
GRI	Global Reporting Initiative
MJA3	Meer Jaren Afspraken energie efficiency (convenant bedrijven - Rijk)
MJ	MegaJoule
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
PJ	PetaJoule
t.v.t.	Terugverdientijd
VBDO	Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling
VVO	Verhuurbaar Vloer Oppervlak in vierkante meters
Wm	Wet Milieubeheer

3 DGBC duurzaamheidsbenchmark

De Dutch Green Building Council (DGBC) heeft samen met andere partijen een duurzaamheidsbenchmark ontwikkeld. Een aantal bedrijven doet hier al aan mee, zoals ABN-Amro en AirFrance KLM. Bedrijven kunnen de CO₂- en energiegegevens van hun eigen gebouwen op een website kosteloos invoeren, waarna zij worden vergeleken met vergelijkbare gebouwen, bijvoorbeeld de meest voorkomende energielabels.

Aan bedrijven is in de VBDO enquête gevraagd of zij bereid zijn hieraan deel te nemen in 2013. Positief reageerden onder andere Ballast Nedam, Heijmans, SNS-Reaal en bij Grontmij is de bereidheid aanwezig. KPN wil het eerst intern bespreken met de KPN Real Estate organisatie. TMG wil het ook nader bepalen.

Dutch Green Building Council Benchmark

Duurzaamheidsprestaties gebouwen onbekend!

Voor gebouweigenaren, -beheerders en -gebruikers is het nu niet mogelijk om te bepalen wat de duurzaamheidsprestaties zijn van een gebouw of de gebouwen tijdens de gebruiksfase. De enige referentie die beschikbaar is zijn gegevens uit het verleden of andere gebouwen binnen de eigen portefeuille. Met de stijgende bewustwording van duurzaamheid, stijgende energieprijzen en de noodzaak om te rapporteren over duurzaamheidsprestatie van gebouwen is er een middel nodig om inzicht te geven in de prestaties en te verbeteren.

Benchmarking op bouwprestaties

De DGBC benchmark maakt het mogelijk om de duurzaamheidsprestaties op basis van daadwerkelijke verbruiken van een gebouw te vergelijken tegen het gemiddelde van vergelijkbare gebouwen. Dit inzicht helpt bij het gericht verbeteren van de duurzaamheidsprestaties van gebouwen. Deze prestaties kunnen worden gevalideerd en gebruikt worden in MVO rapportages of voor het opstellen van een gebruikslabel.

Onafhankelijke DGBC Benchmark

De DGBC heeft als onafhankelijke stichting het initiatief genomen met marktpartijen om de duurzaamheidsprestatie van gebouwen in Nederland met elkaar te vergelijken aan de hand van daadwerkelijke verbruiksdata. De DGBC zal zorg dragen voor de onafhankelijkheid en betrouwbaarheid van de database en benchmark.

De DGBC benchmark wordt ontwikkeld met de kennis en steun van marktpartijen. De DGBC werkt samen met marktpartijen voor dataverzameling voor de benchmark en rapportage naar de deelnemers. De ingevoerde data blijft eigendom van de partij die het heeft ingevoerd en wordt op verzoek ook weer verwijderd uit de database.

Scope

Het doel van de benchmark is om alle relevante meetbare indicatoren op te nemen in de database. Uit praktische overweging is er voor gekozen om te beginnen met energieverbruiksdata. De eerste benchmark is gericht op gebouwtypologie kantoren en alleen kantoren. Het wordt mogelijk om onderscheid te maken naar bezetting en gebruiksduur alsook de aanwezigheid van een datacenter.

4 Duurzaamheidsmaatlatten

Er worden bij de onderzochte bedrijven nauwelijks duurzaamheidsmaatlatten toegepast op kantoorgebouwen. Een enkel bedrijf noemt ISO 14001 of een EPA-U onderzoek (energie prestatie advies). De enige uitzonderingen zijn TNT en Akzo Nobel. Het nieuwe hoofdkantoor van TNT Express voldoet aan een grote reeks duurzaamheidsmaatlatten op vrijwel het hoogste ambitieniveau. Akzo Nobel wil een nieuw hoofdkantoor bouwen, dat ook aan een aantal duurzaamheidsmaatlatten gaat voldoen. Breeam en GPR-gebouw zijn typisch Nederlandse duurzaamheidsmaatlatten, Greencalc en Leed zijn internationaler. Hieronder worden de belangrijkste 5 maatlatten kort omschreven.

BREEAM

BREEAM staat voor 'Building Research Establishment Environmental Assessment Method'. Dit is een beoordelingsmethode om de duurzaamheidsprestatie van gebouwen te bepalen. Er wordt een standaard gesteld voor een duurzaam gebouw, en vervolgens wordt aangegeven welk prestatieniveau het onderzochte gebouw heeft. Het systeem maakt gebruik van een kwalitatieve weging; de scores variëren van één tot 5 sterren (pass, good, very good, excellent of outstanding). Deze methode wordt regelmatig toegepast in Nederland.

Bron: <http://www.breeam.nl/breeam/breeam>

GreenCalc

GreenCalc is een internationaal bekend instrument waarmee de duurzaamheid van een gebouw of wijk in kaart kan worden gebracht. Duurzaamheid wordt hier beoordeeld op grond van 3 thema's: materiaalgebruik, watergebruik, en energiegebruik. Deze thema's worden vertaald naar een score, de milieu-index, welke aangeeft in welke mate een gebouw duurzaam is of niet. De volledige berekening vindt plaats op basis van een integrale levenscyclusanalyse, waardoor bouwkundige en installatietechnische maatregelen vergeleken en tegen elkaar af gewogen kunnen worden.

Bron : http://www.greencalc.com/Wat_is_GreenCalc.html

GPR Bouw

GPR Gebouw is een typisch Nederlands software product om de duurzaamheidsprestaties te meten voor woning- en utiliteitsbouw, zoals nieuwbouw, bestaande bouw en grootschalige renovatie. Na het invoeren van de projectgegevens worden de duurzaamheidsprestaties ingedeeld in de 5 thema's: energie, milieu, gezondheid, gebruikskwaliteit en toekomstwaarde. Per thema verschijnt een waardering op een schaal van één tot tien. Bij bestaande gebouwen geeft de software inzicht in de kwaliteitsverbetering van een beoogde ingreep.

Bron: <http://www.gprgebouw.nl/>

Leed

LEED staat voor 'Leadership in Energy and Environmental Design' en is een vrijwillig, op consensus gebaseerd, internationaal en marktgericht programma dat verificatie door derden biedt voor 'groene' gebouwen. Vastgoedprojecten krijgen punten toegekend voor het voldoen aan 'groene gebouw' criteria. Het aantal punten dat een project verdient, bepaalt het niveau van LEED-certificering dat aan het project toegekend wordt. De projecten moeten ten minste veertig punten verdienen om een basis certificering te behalen. LEED projecten zijn gevestigd in 135 landen.

Bron: <https://new.usgbc.org/leed>

CO₂-prestatieladder

Een CO₂-prestatieladder is een typisch Nederlands instrument voor bedrijven om hun CO₂-uitstoot in kaart te brengen en te verminderen. Het gaat om CO₂ bewust handelen in de eigen bedrijfsvoering en bij het uitvoeren van projecten. Bedrijven moeten zich bezig houden met energiebesparing en efficiënt gebruik maken van materialen en duurzame energie. Daarnaast moeten deelnemers ook hun leveranciers vragen om CO₂-reductie.

Het voordeel van een CO₂-prestatieladder certificering is dat een bedrijf in aanmerking komt voor aanbestedingen waarbij eisen op het gebied van emissie reductie van toepassing zijn. Een hoge score op de CO₂-prestatieladder wordt in het aanbestedingsproces met een concreet voordeel beloond. Het niveau dat een bedrijf heeft bereikt in het verminderen van CO₂ uitstoot wordt beloond met een gunningvoordeel. Hoe hoger het niveau van een bedrijf hoe meer voordeel het bedrijf krijgt bij de gunningafweging. Dit voordeel kan oplopen tot een fictieve korting van 1 t/m 10%. Er zijn 5 niveaus om aan te voldoen:

Niveau 1: Inzicht in belangrijkste energiestromen

Niveau 2: Inzicht in eigen energie verbruik + wil om te reduceren

Niveau 3: CO₂ footprint conform norm + kwantitatieve reductiedoelstellingen

Niveau 4: CO₂ bewust handelen en reductie initiëren in samenwerken met keten

Niveau 5: Leveranciers bevragen en behalen van CO₂-doelstellingen

Bedrijven die zich willen certificeren voor de CO₂-prestatieladder kunnen dit doen op de website www.skao.nl. De volgende beursgenoteerde bedrijven hebben zich gecertificeerd: Arcadis, Ballast Nedam, BAM, Boskalis, Fugro Geo Services, Grontmij, Heijmans, Imtech, Ordina en Siemens.

Bron: www.skao.nl

5 Energieneutrale kantoren

‘Energie neutraal bouwen of renoveren’ is nog een relatief nieuw begrip en volop in ontwikkeling. Op dit moment is nog geen algemeen aanvaarde definitie geformuleerd. VBDO hanteerde voor haar enquête als definitie: alle energiegebruik wordt gedekt uit duurzame energiebronnen. Er vindt geen CO₂-compensatie plaats in de vorm van het inkopen van groene stroom of groen gas of bosaanplant. De duurzame energie moet op of rond het gebouw zelf opgewekt worden.

Waarom energieneutrale kantoren?

Energie neutrale gebouwen kennen veel voordelen, vooral op het gebied van comfort, exploitatie en milieu. Maar minstens zo belangrijk zijn het ‘groene’ imago en met name voor kantoren de gunstige waardeontwikkeling en de goede verhuurbaarheid. De voordelen toegelicht:

- Een energieneutraal gebouw is gunstig voor het imago van een bedrijf; zo’n gebouw geeft ‘het goede voorbeeld’ en kan uitdragen waar een bedrijf voor staat in relatie tot duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Voor bedrijven die aan de bouw gerelateerd zijn, kan een duurzaam kantoor als voorbeeldproject dienen.
- Een energieneutraal gebouw (nieuwbouw) loopt vooruit op de toekomstige energie-eisen uit de Europese Richtlijn 2010/31/EU. De partners van het Lente-akkoord hebben afgesproken dat vanaf 2015 het commercieel vastgoed 50% energiezuiniger zal zijn dan volgens de bouweisen van 2007. Voor kantoorgebouwen bedroeg de EPC toen 1,3. In 2009 is deze aangescherpt naar 1,1.
- Een energieneutraal gebouw behoudt daardoor langer zijn waarde. Voor kantoren betekent dit een hogere beleggingswaarde. Dat is de constatering van de beleggers in onder andere het project GouweZone. Uit onderzoek blijkt dat duurzame kantoren nu al een relatief hoge (huur)opbrengst hebben. In de huidige kantorenmarkt is energieneutraal bouwen daarom eigenlijk al een must.
- Energie neutrale gebouwen hebben zeer lage energiekosten. Of de totale exploitatielasten (inclusief energie, rente en onderhoud) ook lager zijn, hangt niet alleen af van de te nemen maatregelen en de afschrijvingstermijn, maar ook van de financieringsconstructie.
- Het hoge comfort in energieneutrale gebouwen wordt bereikt door onder andere goede warmte-isolatie, kierdichting, zonwering en op de gebruiker afgestemde installaties voor verwarming, (passieve) koeling, ventilatie en verlichting. Het hoge comfort levert een goed ‘werk klimaat’ dat zorgt voor goede leer-/werkprestaties en een relatief laag ziekteverzuim zowel op scholen als kantoren. Uit onderzoek blijkt dat energiezuinige gebouwen een goed (‘gezond’) binnenmilieu kunnen hebben.

Energie neutraal renoveren

Het bovenstaande geldt in hoofdlijnen ook voor renovatie. Gerenoveerde kantoren kunnen net zo zuinig zijn als nieuwbouw, mits de renovatie ingrijpend is. Zie bijvoorbeeld het kantoor ‘de Tempel’ in Den Haag, het gebouw van het Wereld Natuur Fonds in Zeist, het hoofdkantoor van FrieslandCampina in Amersfoort en het hoofdkantoor van DHV, eveneens in Amersfoort. Voor dit laatste voorbeeld: zie ook www.bouwkosten.nl.

Twee van de onderzochte bedrijven hebben plannen om binnen 5 jaar gebouwen in Nederland energieneutraal te verbouwen. Qurius wil eind 2014 klimaatneutraal worden. Het gaat om een plan om energieneutraal renoveren van alle (huur)panden, maar onderhandelingen met de eigenaar lopen nog. Heijmans sluit een vergelijkbare doelstelling het niet uit maar stelt dat dit afhankelijk is van meerdere factoren zoals verhuurder en resterende huurperiode. KPN wil in 2020 klimaatneutraal zijn, onder andere door 100% groene stroom en biogas en duurzame warmte voorziening.

6 Energy Service Companies (ESCo's) en Green Lease

Enkele van de onderzochte bedrijven maken gebruik Green Lease constructies of van ESCo's (Energy Service Companies) om energiemaatregelen te nemen. Esco's investeren zelf in energiemaatregelen en betalen die uit de voorspelde (berekende) toekomstige verlaging van de energierekening.

KPN onderzoekt met installatiebedrijven de mogelijkheden voor ESCo's. Ballast Nedam maakt voor eigen gebouwen geen gebruik van ESCo's of Green Lease constructies, maar sluit niet uit dat in huurpanden met andere eigenaren het wel gebeurt. Heijmans wil wellicht in de toekomst gebruik maken van Green Lease constructies. TNT Express heeft zo'n constructie toegepast voor haar hoofdkantoor in Hoofddorp (TNT Centre), samen met de Triodos bank.

7 Hoofdkantoren en energielabel

Voor de hoofdkantoren van 18 bedrijven is gevraagd welk energielabel of welke duurzaamheidsmaatlat van toepassing is. In onderstaande tabel 9 zijn de resultaten te vinden. Het valt op dat bijna de helft van de hoofdkantoren een energielabel heeft, variërend van A+++ tot C. Heijmans, KPN, PostNL, SNS-Reaal en TNT Express geven dit aan. Alleen het (nieuwe) hoofdkantoor van TNT Express voldoet aan het energiezuinigste energielabel (A+++) en aan een groot aantal duurzaamheidsmaatlaten. De overige hoofdkantoren werken niet met een maatlat, of zijn hiermee onbekend.

Tabel 9: Energielabels en duurzaamheidsmaatlaten hoofdkantoren

	Bedrijf	Energielabel Hoofdkantoor	Duurzaamheidsmaatlat	Overig
1	AEGON Nederland	Nee	Nee	ISO 14001
2	Ballast Nedam	Nog onbekend	Nee/Onbekend	Onbekend
3	Delta Lloyd	Onbekend	Nee	Onbekend
4	Grontmij NL BV	Nee	Nee	Nee
5	Heijmans	A	Nee	Nee
6	KPN	C	Nee	EPA-U (EPBD)
7	Mediq	Nee	Nee	Nee
8	PostNL	B	Nee	Nee
9	Qurius	Nee	Nee	Nee
10	SNS Reaal	C	Nee	Nee
11	Telegraaf Media Group	Onbekend	Onbekend	Onbekend
12	TNT Express	A+++	Greencalc 1005 GPR gebouw 8,6 Leed platinum	CO ₂ -emissie vrij
13	Arcadis	A	Nee	Nee
14	Binckbank	A	Nee	Nee
15	Akzo Nobel	G, nieuwbouw A+++ gepland	Nee, nieuwbouw Breeam (excellent) en Greencalc A	Nee
16	Brunel	A	Nee	Nee
17	Holland Colours	Nee	Nee	Nee
18	Wereldhave	Nee	Nee	Nee

8 Terugverdientijd en netto contante waarde

(bron:<http://www.infomil.nl/onderwerpen/duurzame/energie/uniforme-leidraad/terugverdientijden>)

Zowel op grond van het Activiteitenbesluit als op grond van de Convenanten moet een ondernemer minimaal alle energiebesparende maatregelen met een terugverdientijd van 5 jaar of minder realiseren. Naast de gehanteerde terugverdientijd als rendabiliteitscriterium, kan ook worden gekozen om alle energiebesparende maatregelen te realiseren die een positieve netto contante waarde hebben bij een interne rentevoet (ir) van 15%.

De terugverdientijd geeft inzicht in de verhouding tussen de investering van een energiebesparende maatregel (minus eventuele toegewezen subsidies of andere fiscale voordelen) en de jaarlijkse kostenbesparingen. Met andere woorden: de rendabiliteit van maatregelen geeft een indicatie voor de redelijkheid. In principe geldt dat een energiebesparende maatregel die binnen in 5 jaar wordt terugverdiend als rendabel (redelijk) wordt beschouwd. De redelijkheid van een energiebesparende maatregel hangt af van een reeks aan factoren, zoals de kosten en baten, de technische inpasbaarheid in de bedrijfsvoering en het milieuhygiënische belang (de maatregel heeft een onaanvaardbaar effect heeft op een ander milieucompartiment).

Eenvoudige berekening terugverdientijd

De terugverdientijd (TVT) kan met behulp van een eenvoudige formule worden berekend. Deze eenvoudige berekening volstaat in de meeste gevallen om de rendabiliteit van een energiebesparende maatregel te berekenen. De eenvoudige berekening kan worden toegepast zodra de cashflow, gedurende de levensduur van de maatregel constant is. Het resultaat van deze berekening geeft alleen inzicht in de tijd die nodig is om een bepaalde investering terug te verdienen.

Berekening Netto Contante Waarde (NCW)

De NCW-methode is nauwkeuriger dan de eenvoudige berekening van de terugverdientijd. De NCW-methode wordt toegepast indien:

- gedurende de levensduur de cashflow niet constant is;
- een grote nauwkeurigheid is gewenst, vanwege de omvang van de investering.

9 Natuurlijke momenten en meerinvestering

(bron: website www.infomil.nl)

Een factor die in de criteria van artikel 2.15 van het Activiteitenbesluit niet is meegewogen, is het bekostigen van de noodzakelijke energiebesparende maatregelen ook wel de financierbaarheid genoemd. Een veelgehoord argument vanuit het bedrijfsleven is dat de financiële omstandigheden de investeringen in energiebesparende maatregelen niet direct mogelijk is. De boodschap moet nadrukkelijk worden verkondigd dat de financiële omstandigheden een reden kan zijn om energiebesparende maatregelen voor korte tijd uit te stellen, maar dat dit niet leidt tot afstel. Het bevoegd gezag kan hierover afspraken maken met het bedrijf.

Het ligt voor de hand om bij het realiseren van de energiebesparende maatregelen aan te sturen op natuurlijke momenten in de bedrijfsvoering. Natuurlijke momenten zijn situaties voor een ondernemer waarin sowieso een periodieke of een gedwongen incidentele investering wordt gedaan. Het gaat bijvoorbeeld om een geplande renovatie, verbouwing of het vervangen van een kapotte installatie.

Natuurlijke momenten zijn financieel gezien voor een ondernemer aantrekkelijk om de verplichte energiebesparende maatregelen te realiseren. Een groot deel van de investering (de kosten van de traditionele maatregel) moet al door de ondernemer worden gefinancierd. Bij het investeren op natuurlijke momenten, wordt standaard uitgegaan van de meerkosten ten opzichte van een de te vervangen van de 'traditionele' maatregel ten opzichte van een energie-efficiëntere maatregel. Door als bevoegd gezag aan te sturen op natuurlijke momenten, wordt zowel de terugverdientijd dan wel rendabiliteit positief beïnvloed, maar wordt het behalen op energie -efficiëntieverbetering geborgd. Voor ondernemer wordt het dan ook interessanter om voor innovatieve energiebesparende maatregelen te kiezen die veelal een terugverdientijd van meer dan 5 jaar hebben. Het bevoegd gezag moet overigens strikt toezichthouden op het realiseren van de energiebesparende maatregelen op deze natuurlijke momenten.

10 CO₂-emissies van bedrijven volgens TruCost

TrueCost heeft op verzoek van VBDO een overzicht gemaakt van door hen berekende CO₂-emissies van een aantal Nederlandse bedrijven (scope 1, 2 en 3, totale emissies en Carbonintensiteit in CO₂-equivalenten per miljoen dollar omzet). Zie de tabel hieronder en de Engelstalige toelichting van de methode.

Company Name	Latest-Report Date	Revenue (US\$)	Scope 1 (tCO ₂ e)	Scope 2 (tCO ₂ e)	Scope 3 (tCO ₂ e)	Total Emissions (tCO ₂ e)	Carbon Intensity (total tCO ₂ e/\$mn)
Aegon N.V.	2011	44.465,68	14.412	84.979	1.252.821	1.352.213	30,41
Akzo Nobel N.V.	2011	21.830,23	1.604.122	3.202.720	6.897.364	11.704.205	536,15
ARCADIS N.V.	2011	2.805,60	14.192	23.562	142.165	179.919	64,13
ASML Holding N.V.	2011	7.859,04	18.224	53.267	1.386.037	1.457.528	185,46
Koninklijke BAM Groep N.V.	2011	10.705,00	214.215	37.400	1.828.484	2.080.099	194,31
Air France-KLM	2011	31.181,42	28.013.396	83.522	3.557.453	31.654.371	1.015,17
Delta Lloyd N.V.	2011	13.487,54	3.753	2.292	334.905	340.951	25,28
Koninklijke DSM N.V.	2011	12.583,29	3.416.938	1.200.000	6.336.063	10.953.001	870,44
Grontmij N.V.	2011	1.298,26	11.733	3.668	65.541	80.942	62,35
Heineken N.V.	2011	23.813,40	1.185.084	765.000	8.795.226	10.745.310	451,23
ING Groep N.V.	2011	80.333,89	34.838	90.100	1.958.229	2.083.167	25,93
Koninklijke KPN N.V.	2011	18.110,04	69.245	186.372	929.955	1.185.571	65,46
Nutreco N.V.	2011	6.565,76	137.195	100.235	6.162.305	6.399.735	974,71
Koninklijke Philips Electronics N.V.	2011	31.401,20	429.050	207.217	5.164.729	5.800.996	184,74
PostNL N.V.	2011	5.956,48	176.263	46.347	568.109	790.718	132,75
Randstad Holding N.V.	2011	22.564,39	10.034	11.643	460.728	482.405	21,38
Reed Elsevier PLC	2011	9.283,83	15.141	139.650	509.090	663.881	71,51
Royal Dutch Shell PLC (CL A)	2011	470.171,00	74.675.800	10.000.000	154.804.233	239.480.034	509,35
SNS Reaal N.V.	2011	8.870,05	6.899	1.406	217.054	225.359	25,41
TNT Express N.V.	2011	9.952,03	1.118.000	73.000	505.640	1.696.640	170,48
Unilever PLC	2011	60.174,83	1.046.970	1.446.018	20.991.706	23.484.694	390,27
Wavin N.V. Shs	2011	1.845,58	31.638	122.736	383.966	538.340	291,69
Wolters Kluwer N.V.	2011	4.664,49	19.181	49.981	385.846	455.009	97,55
USG People N.V.	2011	4.512,59	32.796	38.089	92.107	162.991	36,12

Trucost's Methodology

Trucost has developed a systematic approach to calculating environmental impacts across organisations, supply chains and investment portfolios. At the heart of the process is Trucost's advanced environmental profiling model.

Trucost has divided the world's industries into 464 sectors and built an environmental profile for each. These profiles quantify the environmental impacts associated with a sector (per \$mn of sector output), based on the nature of its business activities i.e. how many tonnes of carbon dioxide, sulphur dioxide, nitrous oxide, water etc are emitted/used for every \$1,000,000 of output in the paper sector. In this way, if we know the business activities of an organisation and its revenues, we can calculate the likely environmental impacts associated with its direct operations.

Trucost then refines these estimates with publicly reported environmental data which our analysts check and standardise in order to ensure accuracy and comparability.

Notably, Trucost is also able to estimate a company's indirect (supply chain) environmental impacts. Our approach is based on an input / output model which examines the cash flows between sectors and consequently maps the average set of purchases for a given business activity. If we know a paper company buys x amount of timber, x amount of chemicals and x amount of dye in order to produce \$1,000,000 of paper, we can apportion our environmental profiles from the timber, chemical manufacturing and pigment manufacturing sectors accordingly.

This data model is the foundation for Trucost's assessment of an organisation's environmental impacts. Our process is explained more fully below in 4 steps.

1. Gather Financial and Segmental Data

Firstly, Trucost gathers financial information from sources such as Factset or Dun & Bradstreet to establish the business activities of an organisation and the revenues apportioned to these activities.

2. Map Company Data to Trucost's Input / Output model

Using this information, our environmental profiling model can calculate an organisation's direct and supply chain environmental impacts (see background). So far, all we have is a model for predicting industry-average performance for a sector.

3. Incorporate Publicly Disclosed Data

Trucost enhances its data model by incorporating reported environmental data obtained from public sources such as annual reports and websites. Where environmental reporting is not available, Trucost draws on sources of proxy information such as fuel use or expenditure data, which can be converted into emissions data. Our analysts standardise reported figures to ensure that the data covers the total operations of a company and that the impacts are categorised according to acknowledged reporting standards.

4. Company Verification Process

Each analysed company is then invited to verify or refine the environmental profile Trucost has created. Trucost analysts validate any amendments or further disclosures made by the company. These additional disclosures are exclusive to Trucost and further augment our data.

Prioritise environmental impacts

Once the environmental impacts have been calculated and a full understanding of the organisation has been acquired, Trucost generates a report on an organisation's environmental performance that identifies the environmental impacts to reduce for maximum improvement.

Quantify environmental impacts in financial terms

Trucost also converts quantity data into financial data. The price applied to each impact is formulated by our international academic advisory panel and derived from environmental economics literature such as national pollution inventories. The price reflects the damage each environmental impact causes and the consequential costs borne by society. This damage is unaccounted for by standard market pricing i.e. health (e.g. mortality rates through air pollution), natural disasters (e.g. productivity loss) and social capital (e.g. community breakdown through natural resource scarcity).

11 Energie- en CO₂-reductie doelen

Een aantal bedrijven (Ballast Nedam, PostNL en TNT Express) heeft (nog) niet als energie-doelstelling opgenomen om alle energiemaatregelen te nemen die zich binnen 5 jaar terugverdienen.

Sommige bedrijven stellen energiedoelen op energielabel niveau of op het niveau van duurzaamheidsmaatlaten. Grontmij stelt voor nieuwe kantoorlocaties bijvoorbeeld eisen voor Breeam of GPR gebouw. TNT deed dat ook voor haar nieuwe hoofdkantoor (Breeam, GPR gebouw, Leed, CO₂-neutraliteit).

Tabel 11: energie- en CO₂-reductie doelstellingen

	Bedrijf	Energie reductie doel	Doel terugverdien-tijd energie-maatregelen	CO ₂ -reductie doel	CO ₂ -reductie-doel voor kantoren
1	AEGON NL		alle energie-maatregelen met een t.v.t. minder of gelijk aan 5 jaar; ook > 5 jaar voor o.a. LED en dakisolatie		CO ₂ -reductie 10% in 2012 t.o.v. 2009 voor AEGON NV
2	Ballast Nedam		Nog niet	14% CO ₂ -reductie in 2012 t.o.v. 2008	
3	Delta Lloyd	2% energie-efficiency per jaar; deelname aan MJA3	alle energie-maatregelen met een t.v.t. minder of gelijk aan 5 jaar		
4	Grontmij NL BV	Afgeleid van CO ₂ reductiedoel voor energie ca. 25-30% reductie in 2015	alle energie-maatregelen met een t.v.t. minder of gelijk aan 5 jaar, ook > 5 jaar (o.a. energie zuinige apparatuur, halvering aantal m ² kantoorruimte. Terugbrengen aantal kantoren van ruim 20 naar 8	CO ₂ -neutraal in 2013 en 15% CO ₂ reductie in 2015 t.o.v. 2009 (scope 1 directe emissies), 40% voor scope 2 indirect en nullijn voor scope 3 (overige indirecte emissies)	
5	Heijmans	15% in 2014	alle energiemaatregelen met een t.v.t. minder of gelijk aan 5 jaar		
6	KPN	20% in 2020 t.o.v. 2005 (MJA3) en elk jaar 2% minder energieverbruik (efficiency verbetering). In 2013 max. 5% toename energieverbruik t.o.v. 2010	alle energiemaatregelen met een t.v.t. minder of gelijk aan 5 jaar, ook > 5 jaar	In 2020 CO ₂ -neutraal en in 2012 35 kton CO ₂ reductie t.o.v. 2011	
7	Mediq	Nog geen doel	alle energiemaatregelen met een t.v.t. minder of gelijk aan 5 jaar (o.a. LED)	Nog geen doel	
8	PostNL	55% reductie in 2020 t.o.v. 2007	Nee		
9	Qurius		alle energiemaatregelen met een t.v.t. minder of gelijk aan 5 jaar	15% CO ₂ -reductie in 2012 en in 2014 klimaat-neutraal	Reductie 10% in 2011 t.o.v. 2009
10	SNS Reaal	3% per jaar energiebesparing, zie EEP: Energie Efficiency Plan MJA3	alle energiemaatregelen met een t.v.t. minder of gelijk aan 5 jaar, ook > 5 jaar; mits het past in het huisvestingbeleid		
11	Telegraaf Media Group	Zie EEP MJA3	Onbekend, EEP nog op te stellen	40% CO ₂ -reductie in 3-5 jaar t.o.v. 2010 (in 2011 al 28% gerealiseerd)	

	Bedrijf	Energie reductie doel	Doel terugverdient-tijd energie-maatregelen	CO ₂ -reductie doel	CO ₂ -reductie-doel voor kantoren
12	TNT Express	Nee	Nee	40% CO ₂ -efficiency verbetering in 2020 t.o.v. 2007	
13	Wereld-have	5%	Ja, 5 jaar t.v.t., Reeds gerealiseerd		
14	Binckbank		Ja, ook meer dan 5 jaar t.v.t. (PV en koudebron uit de Nieuwe Meer		
15	Akzo Nobel		Ca. 5 jaar t.v.t.	20% lagere footprint in 2015	
16	Brunel		Een aantal maatregelen	5,7%, gehaald	
17	Holland Colours	2%	Ja, t.v.t. 5 jaar, niet hoger dan 5 jaar		
18	Arcadis		Ca. 5 jaar t.v.t. Niet meer dan 5 jaar.	175 ton CO ₂ reductie 2012 t/m 2015 (scope 1) 598 ton CO ₂ reductie 2012 t/m 2015 (scope 2)	

12 Rapportage energiebeleid

	Bedrijf	Jaarverslag milieu- of duurzaamheids- of MVO-verslag	MJA3	ETS	Lagere overheden	website	% duurzame energie in kantoren	In 2013 alinea in duurzaamheids verslag over maatregelen met tvt < 5 jaar
1	AEGON Nederland	Beide	nee	nee	nee	ja	Nee	nee
2	Ballast Nedam	jaarverslag	ja	ja	onbekend	ja	Nee	Ja
3	Delta Lloyd	MVO verslag in financieel jaarverslag	ja	nee	ja	ja	Ja	Mogelijk wel
4	Grontmij NL BV	CR report	nee	nee	nee	ja	Nee	Ja
5	Heijmans	Ja	ja	Ja/nee	ja	ja	Ja (100%)	Ja
6	KPN	MVO verslag *)	ja	nee	Ja (EEP)	ja	Ja (100% gr. stroom en 1% biogas)	Ja, hierover wordt al gerapporteerd via MVO verslag, stelt KPN
7	Mediq	jaarverslag	Nee	nee	nee	ja	Nee	Ja
8	PostNL	jaarverslag	Nee	Ja (Gold standard credits)	nee	nee	Ja	Nee
9	Qurius	jaarverslag	nee	nee	?	ja	?	?
10	SNS Reaal	Jaarverslag en CO2 benchmark rapportage	ja	nee	ja	ja	Ja (80% stroom)	ja
11	Telegraaf Media Group	jaarverslag	Ja sinds kort	nee	?	ja	Ja (90% groene stroom)	Nader te bepalen
12	TNT Express	jaarverslag	nee	nee	nee	nee	Nee	nee
13	Brunel	jaarverslag	nee	nee	nee	ja	Ja, 100% in Amsterdam	?
14	Holland Colours	jaarverslag	ja	nee	ja	nee	Nee	Ja
15	Wereldhave	jaarverslag	nee	nee	nee	nee	Ja, 100% groene stroom	Ja, sommige maatregelen
16	Arcadis	jaarverslag	nee	nee	nee	ja	Ja, 39%	ja
17	Binckbank	jaarverslag	nee	nee	nee	ja	Ja, 100%, intern	Nee
18	Akzo Nobel	jaarverslag	?	ja	?	ja	Nee	?

*) KNP rapporteert ook via Dow Jones Sustainability Index, CDP en Climate Saver Program WNF

13 Naleving Activiteitenbesluit van Wet milieubeheer (Wm)

	Bedrijf	Bekendheid met Wm en Activiteitenbesluit	Welke vestigingen vallen onder Wm?	Wordt hier voldaan aan Wm?	Inspectie bezoek energie gehad op hoofdkantoor in 2011 of 2012?	Plan van aanpak opgesteld?	Beleid minimaal energie label C bij mutatie?	% gebouwen met energie label A, B, C
1	AEGON Nederland	Ja	Ja, 3	bijna, ca. 65% van gebouwen	Nee	nee	nee	0%
2	Ballast Nedam	Ja	onbekend aantal	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend
3	Delta Lloyd	Ja	Ja, 7	bijna	Ja	Nee, was niet nodig	nee	2 gebouwen met A
4	Grontmij NL BV	Ja	Ja, ca. 12	bijna, deels (ca. 20%)				
	Nee	nee	nee	0%				
5	Heijmans	Ja	Ja, 4-5	ja	Ja	ja	nee	60%
6	KPN	Ja, meldingsplichtig	Ja, alleen	Ja	Ja	Ja (EEP)	onbekend	82%
7	Mediq	Nee	geen	deels	Nee	n.v.t.	nee	0%
8	PostNL	Ja	alle	1)	Nee	n.v.t.	nee	?
9	Qurius	Nee	onbekend	deels	onbekend	onbekend	onbekend	?
10	SNS Reaal	Ja	Ja, 15	Ja	Nee	n.v.t.	nee	40%
11	Telegraaf Media Group	Ja	Ja, 8	ja	Nee	onbekend	nee	1 pand
12	TNT Express	Nee	onbekend	onbekend	Nee	nee	nee	100%
13	Arcadis	Ja	geen	n.v.t.	Nee	n.v.t.	-	-
14	Binckbank	Ja	Ja 1	Ja, 100%	Nee	n.v.t.	n.v.t.	100%, A
15	Akzo Nobel	Ja	ja	Weet niet	Nee	n.v.t.	?	80%
16	Brunel	Nee	Alle productie bedrijven	?	Nee?	n.v.t.	n.v.t.	onbekend
17	Holland Colours	Ja	Ja, 5	ja	Ja	Ja, leidde tot extra maatregel	nee	0%
18	ING	Ja, via MJA	-	Meeste maatregelen uit EEP 2009-2012		Ja, via MJA3 EEP		
19	Corio	Ja	Alle winkel centra	Ja in 2012 24 winkel centra				
20	Randstad	Ja		Beide hoofdkantoren voldoen aan Wm				
21	Ten Cate	Ja	?	?	Nee	Nee	?	?
22	USG People	Ja	Ja, geen	Ja	Nee	N.v.t.	Nee	26%

14 Tabel genomen energiemaatregelen door bedrijven, met terugverdiëntijd in jaren

15 veel voorkomende opties voor (gebouwgebonden) energiebesparing in (kantoor)gebouwen: (beperkte selectie van voorbeelden)		Terugverdiëntijd In jaren (bron: Infomil of duurzaam MKB NL)											
		Aegon	Ballast Nedam (Capelle kantoor)	Delta Lloyd	Grontmij	Heijmans	KPN	Mediq	PostNL	Qurius	SNS Reaal	TMG	TNT Express
0-1	wordt kantoor apparatuur buiten gebruikstijden van een gebouw uitgeschakeld?	JA	JA	NEE	D	D	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA
0-1	komen schakeltijden van de ventilatie overeen met de gebruikstijden van een gebouw?	JA	JA	JA	D	JA	JA	JA	JA	JA	JA	NVT	JA
0-1	is de starttijd van het opwarmen van een gebouw geoptimaliseerd?	JA	JA	JA	D	JA	JA	JA	JA	JA	JA	NVT	JA
0-1	zijn CV leidingen in onverwarmde ruimtes geïsoleerd?	JA	JA	JA	JA	JA	D	JA	JA	?	JA	D	NVT
0-2	worden CV groepen weersafhankelijk geregeld?	JA	JA	JA	D	D	D	D	JA	?	JA	D	NEE
1-3	wordt de CV ketel weersafhankelijk geregeld?	JA	NVT	JA	D	JA	D	D	JA	?	JA	D	NEE
1-3	wordt bij verlichting gebruik gemaakt van bewegingssensoren?	JA	JA	JA	D	JA	D	JA	D	D	D	D	JA
2-5	is de CV ketel een HR ketel?	JA	NVT	D	D	JA	D	JA	JA	JA	JA	NEE	NVT
2-5	is het platte dak geïsoleerd?	JA	JA	JA	JA	JA	D	D	JA	JA	JA	D	JA
3-6	wordt warmte uit ventilatielucht teruggewonnen?	JA	JA	JA	NEE	D	D	NEE	VAAK	NEE	JA	D	JA
3-8	wordt bij verlichting gebruik gemaakt van LED verlichting? (bron: duurzaam MKB Nederland)	JA	NEE	D	D	D	D	D	NEE	NEE	D	D	JA
4-6	wordt bij verlichting gebruik gemaakt van daglicht afhankelijke verlichting?	JA	?	JA	D	D	D	D	SOMS	NEE	JA	D	JA
2	als u conventionele TL verlichting heeft, gaat u die vervangen door energiezuinige hoogfrequente TL verlichting (T5) (en armaturen)? (bron: duurzaam MKB Nederland)	JA	?	?	JA	JA	D	JA	JA	JA	D	JA	NVT
0-1	zijn gloeilampen vervangen door spaarlampen? (bron: Infomil, infoblad terugverdiëntijden energiemaatregelen)	JA	?	JA	D	JA	NEE	JA	JA	NEE	JA	D	NVT
8	worden zonnepanelen (PV) toegepast? (bron: duurzaam MKB Nederland)	NEE	?	NEE	NEE	D	NEE	NEE	NEE	NEE	NEE	D	JA

D = DEELS

15 veel voorkomende opties voor (gebouw-gebonden) energiebesparing in (kantoor) gebouwen: (beperkte selectie van voorbeelden)		Alzo Nobel	Arcadis	Binckbank	Brunel	Holland Colours	Wereldhave	USG-People
DEELS = D								
Terugverdientijd In jaren (bron: Infomil of duurzaam MKB NL)								
0-1	wordt kantoor apparatuur buiten gebruikstijden van een gebouw uitgeschakeld?	JA	D	NEE	JA	D	D	JA
0-1	komen schakeltijden van de ventilatie overeen met de gebruikstijden van een gebouw?	JA	D	JA	JA	JA	JA	JA
0-1	is de starttijd van het opwarmen van een gebouw geoptimaliseerd?	JA	D	JA	D	JA	JA	NEE
0-1	zijn CV leidingen in onverwarmde ruimtes geïsoleerd?	JA	D	JA	D	JA	JA	JA
0-2	worden CV groepen weersafhankelijk geregeld?	JA	D	JA	?	JA	JA	JA
1-3	wordt de CV ketel weersafhankelijk geregeld?	JA	D	JA	?	JA	JA	**
1-3	wordt bij verlichting gebruik gemaakt van bewegingssensoren?	JA	D	JA	JA	JA	JA	JA
2-5	is de CV ketel een HR ketel?	JA	D	NEE **	D	JA	JA	**
2-5	is het platte dak geïsoleerd?	JA	D	JA	D	JA	JA	JA
3-6	wordt warmte uit ventilatielucht teruggewonnen?	D	D	JA	D	JA	JA	JA
3-8	wordt bij verlichting gebruik gemaakt van LED verlichting? (bron: duurzaam MKB Nederland)	Nee *	D	JA	N	NEE	NEE	NEE
4-6	wordt bij verlichting gebruik gemaakt van daglicht afhankelijke verlichting?	?	D	NEE	D	D	D	JA
2	als u conventionele TL verlichting heeft, gaat u die vervangen door energiezuinige hoogfrequente TL verlichting (T5) (en armaturen)? (bron: duurzaam MKB Nederland)	JA	D	JA	NEE***	JA	JA	NEE
0-1	zijn gloeilampen vervangen door spaarlampen? (bron: Infomil, infoblad terugverdientijden energiemaatregelen)	JA	D	JA	JA	JA	JA	JA
8	worden zonnepanelen (PV) toegepast? (bron: duurzaam MKB Nederland)	NEE	NEE	JA	NEE	NEE	NEE	NEE

D	= deels
•	Plan is in onderzoek
**	Stadsverwarming
***	Alleen spaarlampen voorzien

15 vragenlijst VBDO-enquête

VBDO vragenlijst beursgenoteerde bedrijven: energiebesparing in Nederlandse kantoren en MVO rapportage

1. Algemene vragen (zonder score; alle vragen hebben betrekking op het jaar 2011)				
1.1	Naam bedrijf:			
1.2	Naam en functie:			
1.3	Email, tel nr.:			
1.4	Hoeveel gebouwen heeft u in gebruik in Nederland? (hoofdkantoor, overige vestigingen, retail met tevens een kantoorfunctie zoals uitzendbureau's, apotheken etc.) Hoeveel m ² betreft het aan (verhuurbaar) vloeroppervlak?		aantal	m ² (vvo)
1.5	Van hoeveel van deze gebouwen bent u zelf de eigenaar? (wij gaan ervan uit dat de overige gebouwen dus gehuurd worden)		aantal	
1.6	Heeft uw hoofdkantoor een energielabel (A++, A+, A, B, C, D, E, F of G)?	ja/nee		
	a. zo ja, welk energielabel?			
	b. zo nee, heeft uw hoofdkantoor een andere duurzaamheids maatlat, en op welk niveau?		niveau	
	1. Breeam	ja/nee		
	2. Greencalc	ja/nee		
	3. GPR gebouw	ja/nee		
	4. Leed	ja/nee		
	5. Casbee	ja/nee		
	6. Greenstar	ja/nee		
	7. Overig, namelijk:			
2. Doelstellingen:				
	Heeft uw bedrijf doelstellingen voor Nederlandse (kantoor)gebouwen voor:		eindjaar doelstelling	type (gas, electra)
2.1	Reductie van energieverbruik?	%		
2.2	Het nemen van energiemaatregelen die zich in een bepaald aantal jaar terugverdienen?			
	a. zo ja, in 0-5 jaar?	ja/nee	Beschrijf hier uw ambities in maximaal 100 woorden:	
	b. zo ja, in meer dan 5 jaar?	ja/nee	Beschrijf hier uw ambities in maximaal 100 woorden:	
2.3	Doelen waarbij alle of een deel van de gebouwen in een bepaald jaar moeten voldoen aan een bepaald energielabel of een duurzaamheidsmaatlat?	ja/nee		
	a. zo ja, aan welk (minimaal) energielabel? Welk jaar en welk deel van de gebouwen?	kies antwoord		
	b. aan welke duurzaamheidsmaatlat? Welk jaar en welk deel van de gebouwen?	kies antwoord		
	1. Breeam	ja/nee		
	2. Greencalc	ja/nee		
	3. GPR gebouw	ja/nee		
	4. Leed	ja/nee		
	5. Casbee	ja/nee		
	6. Greenstar	ja/nee		
	7. Overig, namelijk:			

3. Rapportage:			
	Rapporteert uw bedrijf publiekelijk (via jaarverslagen/websites/MJA rapportages, etc) over (zo ja, waar is dit te vinden?):		Pagina nummer jaarverslag of andere bron:
3.1	Het totale energiegebruik van de (kantoor)gebouwen in Nederland ?	Kies antwoord	
	a. zo ja, wat was het aardgasverbruik en het electriciteitsverbruik in 2011 in alle kantoren (alleen in Nederland) (in m ³ gas en kWh)	kWh m ³	
	b. zo ja, wat was de broeikasgas uitstoot in 2011 van het totale bedrijf en in het bijzonder van de Nederlandse kantoren?	Kies antwoord	
3.2	Op welk niveau rapporteert u aan overheden en stakeholders over energie/ CO ₂ emissies?		
	a. Jaarverslag / duurzaamheidsverslag	ja/nee	
	b. MJA (Meerjaren Afspraken energie efficiëntie)	ja/nee	
	c. ETS (CO ₂ emissiehandel)	ja/nee	
	d. Gemeente/milieudienst/provincie	ja/nee	
	e. Website	ja/nee	
	f. Overig, namelijk:	Beschrijf antwoord	
	g. Heeft u voorstellen over hoe de rapportage over energie efficiënter kan verlopen (minder versnipperd?). Max. 200 woorden	Beschrijf antwoord	
	h. Indien u MJA-rapportages maakt, in hoeverre maakt u gebruik van deze gegevens voor uw jaar- of duurzaamheidsverslag?	Kies antwoord	
	1. energie verbruik gegevens	ja/nee	
	2. getroffen energie maatregelen	ja/nee	
	3. voldoen aan wettelijke verplichtingen	ja/nee	
	4. (inter)nationale standaarden zoals Breeam, Leed, Greencalc	ja/nee	
3.3	Rapporteert u ook over het percentage duurzame energie zoals groene stroom en groen gas gebruikt in Nederlandse kantoren?	ja/nee	
	a. zo ja, hoe hoog was dit percentage gemiddeld in alle Nederlandse kantoren?		%
3.4	Bent u bereid in 2013 in de duurzaamheidsrapportage ook een alinea op te nemen over energiemaatregelen die zich binnen 5 jaar terugverdienen?	ja/nee	
3.5	Bent u bereid in 2013 mee te doen aan de duurzaamheidsbenchmark van de Dutch Green Building Council en BBN voor uw Nederlandse gebouwen?	ja/nee	
	http://www.dgbc.nl/mediaroom/actueel/benchmark_duurzaamheid_en_energieverbruik_geintroduceerd	ja/nee	

4. Energie:				
4.1	Was u al bekend met het Activiteitenbesluit van de Wet Milieubeheer over energemaatregelen in gebouwen?	ja/nee		
4.2	Weet u of er vestigingen van uw bedrijf in Nederland zijn die onder de Wet Milieubeheer vallen?	ja/nee	aantal	
4.3	Zo ja, voldoet u hier aan de Wet Milieubeheer (structureel in de gebouwen in Nederland energemaatregelen nemen die zich binnen 5 jaar terugverdienen)?	ja/nee / bijna/ weet niet		
	a. indien uw bedrijf hier deels of nog niet helemaal aan voldoet, in hoeveel procent van de gebouwen wordt er naar schatting aan voldaan?	%		
4.4	Welke energiebesparende maatregelen worden al standaard in alle Nederlandse gebouwen toegepast bij bestaande gebouwen die onder de Wet Milieubeheer vallen? *).	Zie bijlage onderin voor het geven van uw antwoorden		
4.5	Is in uw hoofdkantoor de inspectie (een gemeentelijke milieudienst) in 2011 of 2012 op bezoek geweest in verband met het Activiteitenbesluit van de Wet Milieubeheer (energemaatregelen nemen die zich binnen 5 jaar terugverdienen)?	ja/nee/ weet niet		
	a. indien de inspecteur is langsgeweest, is er al een goedgekeurd Plan van aanpak voor het nemen van energemaatregelen?	ja/nee/ weet niet		
	b. indien de inspecteur is langsgeweest, heeft dit geleid tot aanvullende energiebesparende maatregelen die anders niet genomen zouden worden?	ja/nee/ weet niet		
4.6	Is er voor de Nederlandse gebouwen al beleid opgesteld conform het koepelconvenant energiebesparing gebouwde omgeving incl. de utiliteitssector dd. 28-6-2012 ? (bij mutatiemomenten minimaal energielabel C realiseren?)	ja/nee/ weet niet		
4.7	Indien nog niet in alle gebouwen maatregelen zijn genomen die zich binnen 1 of 2 jaar terugverdienen, wat zijn hiervan de oorzaken?	Kies antwoord		
4.8	Indien nog niet in alle gebouwen maatregelen zijn genomen die zich binnen 3-5 jaar terugverdienen, wat zijn hiervan de oorzaken?	Kies antwoord		
4.9	Hoeveel procent van alle Nederlandse gebouwen (in m2 vvo) heeft momenteel al energie label C, B of A, A+ of A++?	%		
5. Energieneutraal verbouwen:				
5.1	Zijn er plannen om binnen 5 jaar Nederlandse gebouwen te renoveren tot energieneutraal?	ja/nee		
	a. betreft dit een eigen pand(en) of huurpand(en)?			
	b. hoeveel van de Nederlandse gebouwen wilt u op die termijn renoveren tot energieneutraal?			
6. Energy Service Company's (Esco's):				
6.1	Maakt u gebruik van Esco's (energy service companies) om energemaatregelen te nemen (Esco's investeren zelf in energemaatregelen. Deze maatregelen worden betaald uit de voorspelde/berekende toekomstige verlaging van de energierekening).	Kies antwoord		
6.2	Worden andere constructies dan Esco's toegepast voor het nemen van energemaatregelen, bijv. van green lease constructies?	Kies antwoord		
	a. zo ja, bij hoeveel procent van de gebouwen in Nederland?	%		

7. Keurmerken en duurzaamheidsstandaarden:				
7.1	Hoeveel van uw Nederlandse (kantoor)gebouwen voldoen momenteel aan een of meer van de volgende keurmerken of duurzaamheidsmaatlaten voor duurzame huisvesting, en zo ja op welk niveau?	Kies antwoord	aantal gebouwen	niveau
	1. Breeam	ja/nee		
	2. Greencalc	ja/nee		
	3. GPR gebouw	ja/nee		
	4. Leed	ja/nee		
	5. Casbee	ja/nee		
	6. Greenstar	ja/nee		
	7. Overig, namelijk:			
7.2	Gaat het aantal of percentage gebouwen dat aan deze standaarden voldoet, t/m 2020 stijgen? Zo ja in welke mate?	Kies antwoord		
	Bijlage *) 15 veel voorkomende opties voor (gebouwgebonden) energiebesparing in (kantoor)gebouwen: (enkele voorbeelden)	Standaard toegepast?	Terugverdiendtijd in jaren	Aantal gebouwen waar maatregel is toegepast
1.	wordt kantoor apparatuur buiten gebruikstijden van een gebouw uitgeschakeld?	ja/nee	0-1	
2.	komen schakeltijden van de ventilatie overeen met de gebruikstijden van een gebouw?	ja/nee	0-1	
3.	is de starttijd van het opwarmen van een gebouw geoptimaliseerd?	ja/nee	0-1	
4.	zijn CV leidingen in onverwarmde ruimtes geïsoleerd?	ja/nee	0-1	
5.	worden CV groepen weersafhankelijk geregeld?	ja/nee	0-2	
6.	wordt de CV ketel weersafhankelijk geregeld?	ja/nee	1-3	
7.	wordt bij verlichting gebruik gemaakt van bewegingssensoren?	ja/nee	1-3	
8.	is de CV ketel een HR ketel?	ja/nee	2-5	
9.	is het platte dak geïsoleerd?	ja/nee	2-5	
10.	wordt warmte uit ventilatielucht teruggewonnen?	ja/nee	3-6	
11.	wordt bij verlichting gebruik gemaakt van LED verlichting? (bron: duurzaam MKB Nederland)	ja/nee	3-8	
12.	wordt bij verlichting gebruik gemaakt van daglicht afhankelijke verlichting?	ja/nee	4-6 jr	
13.	als u conventionele TL verlichting heeft, gaat u die vervangen door energiezuinige hoogfrequente TL verlichting (T5) (en armaturen)? (bron: duurzaam MKB Nederland)	ja/nee	2 jr	
14.	zijn gloeilampen vervangen door spaarlampen? (bron: Infomil, infoblad terugverdiendtijden energiemaatregelen)	ja/nee	0-1 jr	
15.	worden zonnepanelen (PV) toegepast? (bron: duurzaam MKB Nederland)	ja/nee	8 jr	
	* bron 1 t/m 10: http://www.agentschapnl.nl/onderwerp/duurzame-gebouwen-%E2%80%93-wet-en-regelgeving (meer voorbeelden en meer info in deze link)			

www.vbdo.nl / www.goed-geld.nl / www.duurzaamaandeel.nl

Een duurzaam werkende kapitaalmarkt is het doel van de VBDO. Een kapitaalmarkt die, naast financiële criteria, ook op basis van sociale- en milieucriteria vraag en aanbod bij elkaar brengt. De focus ligt daarbij op Nederland in een internationale, voornamelijk Europese context.